

Univerzita Hradec Králové

Diplomová práce

2021

Bc. Michaela Kulhánková

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta
Ústav sociální práce

**Metody a techniky sociální práce probační a mediační služby
z pohledu pracovníků probační a mediační služby v kraji
Vysočina**

Diplomová práce

Autor: Bc. Michaela Kulhánková

Studijní program: N6731 Sociální politika a sociální práce

Studijní obor: SPN Sociální práce

Forma studia: Kombinovaná

Vedoucí práce: PhDr. Daniela Květenská, Ph.D.

Zadání diplomové práce

Autor: Michaela Kulhánková, DiS.

Studium: U1938

Studijní program: N6731 Sociální politika a sociální práce

Studijní obor: Sociální práce

Název diplomové práce: **Metody a techniky sociální práce Probační a mediační služby z pohledu pracovníků Probační a mediační služby v kraji Vysočina.**

Název diplomové práce AJ: Methods and techniques of social work Probation and mediation services from the perspective of workers Probation and mediation services in the Vysočina Region.

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Diplomová práce se bude zabývat tématem metody a techniky sociální práce Probační a mediační služby z pohledu pracovníků Probační a mediační služby v kraji Vysočina. Teoretická část práce je zaměřena na vymezení základních pojmů souvisejících s tématem. Hlavním cílem práce bude výstavba nové teorie o užívání metod a technik sociální práce a o způsobech práce s klienty využívané pracovníky Probační a mediační služby v kraji Vysočina. Vedlejším cílem bude komparace případných zjištěných odlišností v používání metod, technik sociální práce a způsobů práce s klienty ve zkoumaných Probačních a mediačních službách. Vytyčených cílů práce bude dosaženo prostřednictvím kvalitativní výzkumné strategie, která přispívá k lepšímu a hlubšímu porozumění. Nástrojem pro sběr dat bych využila nestandardizovaný rozhovor s konverzačními partnery. Klíčová slova: sociální práce, historie sociální práce, probace, mediace, probační a mediační služba, restorativní justice

Doubrová D., Štern P. ? Příručka pro probaci a mediaci Matoušek O. ? Metody a řízení sociální práce Van Kalmthout A. M. ? Probation and probation services in the EU accession countries

Garantující pracoviště: Ústav sociální práce,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Daniela Květenská, Ph.D.

Oponent: prof. PhDr. Jana Levická, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 30.4.2020

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala pod vedením vedoucí diplomové práce PhDr. Daniely Květenkové, Ph.D., samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Jihlavě dne 06. 04. 2021

.....
Michaela Kulhánková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala paní PhDr. Daniela Květenská, Ph.D. za její odborné vedení, cenné rady a trpělivost při vypracovávání diplomové práce. Dále bych chtěla poděkovat zaměstnancům Probační a mediační služby České republiky, kteří mi věnovali svůj čas a poskytli mi cenné informace při vypracovávání výzkumné části.

Metody a techniky sociální práce probační a mediační služby z pohledu pracovníků probační a mediační služby v kraji Vysočina

Anotace

KULHÁNKOVÁ, Michaela. *Metody a techniky sociální práce probační a mediační služby z pohledu pracovníků probační a mediační služby v kraji Vysočina*. Hradec Králové, 2021. Diplomová práce. Univerzita Hradec Králové. Vedoucí práce PhDr. Daniela Květenská, Ph.D.

Diplomová práce se zabývá tématem metody a techniky sociální práce probační a mediační služby z pohledu pracovníků probační a mediační služby v kraji Vysočina. Práce obsahuje vymezení pojmů restorativní justice, metody sociální práce vhodné pro výkon pro baci a mediaci a také samotné vymezení rolí Probační a mediační služby České republiky. Hlavní část diplomové práce je zaměřena na restorativní justici, kdy je důraz kladen na morální a sociální kontrolu, neboť se snaží změnit pohled společnosti na nápravu trestu tak i jeho pojetí.

Součástí diplomové práce je kvalitativní výzkum, který se zabývá pohledy pracovníků Probační a mediační služby České republiky na metody a techniky sociální práce s klienty. Kvalitativní výzkum byl realizován formou polostrukturovaných rozhovorů s pracovníky vybraných středisek probační a mediační služby v kraji Vysočina.

Klíčová slova

Restorativní justice, probace a mediace, oběť, pachatel, trestné činy, Probační a mediační služba České republiky

Methods and techniques of social work probation and mediation services from the perspective of workers Probation and mediation services in the Vysočina Region.

Annotation

KULHÁNKOVÁ, Michaela. *Methods and techniques of social work probation and mediation services from the perspective of workers Probation and mediation services in the Vysočina Region*. Hradec Králové, 2021. The Diploma thesis. University of Hradec Králové. Leader of the thesis PhDr. Daniela Květenská, PhD.

The pursue of the Diploma thesis deals with the topic of methods and techniques of social work probation and mediation services from the perspective of employees of the probation and mediation service in the Vysočina region. The thesis contains the definition of the terms restorative justice, methods of social work suitable for performance for probation and mediation and also the definition of the roles of the Probation and Mediation Service of the Czech Republic. The main part of the diploma thesis is focused on restorative justice, where the emphasis is on moral and social control, as it seeks to change society's view on the correction of punishment and its concept.

Part of the Diploma thesis is qualitative research, which deals with the views of the staff of the Probation and Mediation service of the Czech Republic on methods and techniques of social work with clients. Qualitative research has been applied in form of half-structured interviews with employees of selected centres of probation and mediation service in the Vysočina Region.

Key Words:

Restorative justice, probation and mediation, victim, offender, crimes, Probation and mediation service of the Czech Republic

Obsah

Úvod	10
1 Restorativní justice	12
1.1 Hodnoty a potřeby v restorativní justici	14
2 Role probační a mediační služby	23
2.1 Mediace a její specifika v trestním řízení	27
2.2 Role pracovníka v oblasti probace	30
3 Metody sociální práce vhodné pro výkon pro baci a mediaci	37
3.1 Metody a techniky sociální práce vhodné pro využití v trestní justici	38
3.2 Metody práce s pachateli trestných činů	41
3.3 Metody práce s oběťmi trestných činů	43
4 Výzkumná část	48
4.1 Hlavní cíl výzkumu a výzkumné dílčí cíle	48
4.2 Metoda výzkumu	50
4.3 Transformace dílčích cílů	51
4.4 Volba výzkumného souboru	53
4.5 Popis organizace a průběh výzkumu	54
4.6 Rizika výzkumu	55
5 Popis a interpretace dosažených výsledků	56
5.1 Interpretace dosažených výsledků – DC 1	56
5.2 Interpretace dosažených výsledků – DC 2	59
5.3 Interpretace dosažených výsledků – DC 3	61
5.4 Interpretace dosažených výsledků – DC 4	63
5.5 Interpretace dosažených výsledků – DC 5	66
5.6 Interpretace dosažených výsledků – DC 6	71
5.7 Interpretace dosažených výsledků – DC 7	74
6 Shrnutí výzkumné části	76
7 Diskuse	79
Závěr	82
Použité zdroje	85

Seznam použitých zkratk s výkladem

ČR	Česká republika
NVD	Výkon nahrazení vazby dohledem /§ 73 tř/
OČTŘ	Orgány činné v trestním řízení
PMS ČR	probační a mediační služba
POD	(Dohled) - podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s uloženým dohledem /§ 60a tz, § 84 tzn/
ZPMS	Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (zákon o probační a mediační službě)
ZOTČ	Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů

Úvod

Tématem diplomové práce jsou „Metody a techniky sociální práce probační a mediační služby z pohledu pracovníků probační a mediační služby v kraji Vysočina“.

Problematika probace a mediace v rámci fungování probační a mediační služby je v poslední době hodně populárním, stále dosud moderním a diskutovaným tématem. Může být nalezeno mnoho dostupných publikací o úloze a činnosti této služby, alternativních trestech, probaci a mediaci obecně, nicméně je zajímavé podívat se přímo na to, co si myslí samotní pracovníci, kteří mají osobní zkušenosti s touto službou, o faktické sociální práci v trestní justici.

Probační a mediační služba mě zaujala už před několika lety, když jsem se o ní ve škole poprvé dozvěděla. Už tehdy mi její činnost a přístup k účastníkům trestního řízení připadal zajímavý. Vlastní studium oboru sociální práce naznačuje, že mám zájem o práci s lidmi, potažmo s delikventy a odsouzenými.

Důvodem, proč jsem si vybrala právě tento institut, je zejména to, že se častokrát setkávám s otázkou „*A co je to vlastně ta probační a mediační služba?*“ Z těchto důvodů jsem se rozhodla zpracovat problematiku PMS s cílem co nejvíce osvětlit její podstatu, fungování a činnost. A hlavně mám zájem o práci s lidmi, respektive s delikventy a odsouzenými, kteří spolupracují právě s probační a mediační službou.

Za pomoci pohledu samotných pracovníků probační a mediační služby se mohou dozvědět řadu podstatných informací, které mohou být pro tuto oblast sociální práce přínosné. Služba je přece určena klientům, kteří se dopustili nějakého společensky nevhodného jednání, ke kterému musí společnost zaujmout nějaký postoj či projevit patřičnou reakci. Podle mého názoru je probační a mediační služba nezastupitelnou a jedinečnou institucí na poli sociální práce s dospělými, mladistvými, dětskými pachateli i jejich oběťmi.

Hlavním cílem práce je zjistit, jak hodnotí pracovníci PMS Vysočina využívání metod a technik sociální práce. Diplomová práce se snaží zachytit jejich osobní zkušenost, názory či pocity a jak sami pracovníci hodnotí využívání metod a technik v sociální práci. Hlavní cíl spočívá v tom, aby odhalil základná poznatky ohledně využívání sociální práce v PMS. Jak vlastně pohlíží na svou práci úředníci a asistenti ve svých střediscích.

Diplomová práce je rozdělena na dvě části, teoretickou a výzkumnou. Teoretická část se věnuje vymezením pojmu restorativní justice, kde se zaměřuje na její hodnoty a potřeby, z větší části se bude zabývat kapitolou o Probační a mediační službě ČR a podkapitolami, kde se popisuje mediace a její specifika v trestním řízení a role pracovníka v oblasti probace. Závěr teoretické části je zaměřen na metody sociální práce vhodné pro výkon probace a mediace, kde jsou popsány metody a techniky sociální práce vhodné pro využití v trestní justici, dále metody práce s pachateli a oběťmi trestních činů. Zmíněná kapitola je důležitá pro výzkumné šetření. Tato část práce je zaměřena na odbornou literaturu, platné právní zákony a odborné statě, zabývající se k danému tématu.

Výzkumná část se věnuje konkrétním datům, které se získali od konverzačních partnerů a jsou interpretovány v textu. Dále se výzkumná část zaměřuje především na primární kontakt pracovník vs. klient, metody a techniky práce s klientem, motivace klientů ke spolupráci, osobní vnímání alternativních trestů a jaká je bezpečnost pracovníků na střediscích.

Jako metodu pro dosažení vytyčených cílů je využita kvalitativní metodologie, která přispívá k lepšímu a hlubšímu porozumění sociální reality. Nástrojem pro sběr dat poslouží nestandardizovaný rozhovor vedený s devíti konverzačními partnery. Těmito partnery budou pracovníci, respektive úředníci a asistenti jednotlivých středisek PMS Vysočina, a to konkrétně v Jihlavě, Pelhřimově, Žďáru nad Sázavou, Havlíčkově Brodě a Třebíči.

Diplomová práce může být přínosem ve větší informovanosti o instituci Probační a mediační službě ČR pro širokou laickou veřejnost zajímající se o sociální práci nejen v sociální sféře, ale i ve sféře spojené s trestním právem. Přehled využívaných metod a technik sociální práce v konkrétních střediscích v bývalých okresních městech v kraji Vysočina by se mohl stát velkým přínosem právě pro pracovníky probační a mediační služby ve zkoumaných střediscích.

Možný přínos výsledků práce lze spatřovat i v informacích, které mohou posloužit řídicím i řadovým pracovníkům jednotlivých poboček probační a mediační služby k prohloubení náhledu na svou práci a zpětné vazbě při posuzování jejich činnosti.

1 Restorativní justice

První kapitola se zaměřuje na vymezení pojmu restorativní justice, na její hodnoty a potřeby. V posledních desetiletích dochází k prohlubování problémů trestní justice – roste počet uvězněných osob, věznice jsou přeplněné, náklady na vězeňství se zvyšují a převýchova pachatelů se mívá účinkem. Tyto problémy začíná řešit restorativní justice, jako jeden z principů trestní spravedlnosti.

Restorativní justice pochází ze slova „restore“, což znamená navrátit či obnovit do původního stavu. Jinak řečeno, tento pojem se snaží stav před trestným činem obnovit a zároveň znovu navrátit sociální vazby z pohledu pachatele a z pohledu poškozeného. Velký důraz je zde kladen na morální a sociální kontrolu, neboť se snaží změnit pohled společnosti na nápravu trestu tak i jeho pojetí. Výsledkem změny pohledu bude lepší kontrola kriminality, poněvadž již nebude pouze pod dozorem státu, ale také společnosti a obětí, což s sebou přináší značné výhody pro všechny tři strany. Stát může díky tomu ušetřit značné množství výdajů, neboť trest jako odnětí svobody je daleko nákladnější než případné alternativní tresty. Pachateli bude poskytnuta pomoc v podobě začlenění se do společnosti, čímž bude podporována určitá míra prevence před jeho návratem. Poškozený se bude moci lépe vyrovnat se svým osudem, v rámci komunikace s daným pachatelem či jiným způsobem, jako je například náhrada škody poškozenému. (Johnstone, Van Ness, 2007)

Kulturně a historicky podmíněna je trestní spravedlnost neboli nazírání na vhodnost a přiměřenost společenské reakce na trestný čin spáchaný určitým pachatelem. Dřívější chápání trestné spravedlnosti, na které existují historické doklady spočívá na vyrovnání a odplatě, kdy známá věta „oko za oko, zub za zub“ vyjadřuje jednak pachateli způsobit tentýž újmu, kterou utrpěla oběť, ale snaží se také vyrovnat situaci, který vznikla mezi poškozeným a pachatelem. Vyrovnání bylo v mnoha případech možné dosáhnout kompenzací neboli poskytnutím určitého odškodnění oběti, což představovalo „vykoupení se z trestu“, čímž by se mohl pachatel vyhnout odplatě. Tyto výše uvedené postupy byly brány jako spravedlivé, tudíž jako vhodné a přijatelné v naprosté většině proslulých civilizačních okruhů. (Karabec, 2003)

Alternativní tresty neboli možné volby k potrestání obsahují takové nástroje, které se po vyslovení viny aplikují místo toho, aby se uložil jakýkoliv trest. Tento pojem (alternativní tresty) obvykle obsahuje tresty, které nejsou spojené s izolací určitého

pachatele od společnosti nebo s odnětím svobody. Tyto tresty by měly splňovat stejný účel trestu jako kdyby pachateli byl udělen trest odnětí svobody. V rámci českého trestního práva lze k těmto alternativám přiřadit tresty jako:

- Obecně prospěšné práce
- Peněžitý trest
- Podmíněné odsouzení
- Podmíněné odsouzení s dohledem

Alternativní tresty pachatele nezbaví osobní svobody, nýbrž očekává se, že bude dodržovat určitá omezení nebo plnit určité povinnosti, které se liší podle uloženého druhu trestu. Například musí společnosti či státu zaplatit daný obnos peněz ze svého příjmu (narovnání, peněžitý trest), podvolit se léčení, dohledu či dalším omezením. Zákon tato omezení nijak nedefinuje, může se jednat například o povinnost opracovat pro celou společnost daný počet hodin (obecně prospěšné práce), o udělení zákazu zdržovat se na konkrétním místě po stanovenou dobu (zákaz pobytu), nebo také udělení zákazu výkonu dané činnosti (zákaz činnosti) a to po dobu pár let či měsíců. V průběhu plnění uloženého výkonu trestu se sleduje, zda pachatel dané podmínky plní a zda probíhá jeho život podle norem určité společnosti. Pokud pachatel neboli odsouzený řádně neplní uložené podmínky trestu, může soud rozhodnout a stanovit rezervní sankci, kterou většinou bývá trest odnětí svobody. Alternativní trest můžeme chápat spíše jako určitou šanci, kterou pachatel získal, neboť je na něj pohlíženo jako na neodsouzeného v případě řádného vykonání trestu.

Lze do těchto alternativ zahrnout i jiné tresty, které se mohou aplikovat v konkrétním případě, avšak jejich význam je menší v porovnání s výše uvedenými. Může jít například o zákaz vstupu na kulturní, sportovní či jiné další společenské akce nebo se může jednat také o domácí vězení. (Kratochvíl, 2012)

Mezi hlavní výhody alternativních trestů patří z pohledu pachatele například to, že se osoba nedostane do vězeňského prostředí, což by vedlo k rozvázání sociálních vazeb po dobu strávenou ve výkonu trestu neboli po dobu pobytu ve vězení. V tomto období by totiž pachatel byl „ukryt“ před komunitou, která mu má napomoci k opětovnému začlenění se do společnosti a po ukončení výkonu trestu by byl pachatel poznačený jinak řečeno oceňovaný, čímž by se snížila možnost jeho obnovy a začlenění se do společnosti. Z pohledu oběti je to, že pachateli zůstala zachována ve větší míře možnost

nahradiť způsobenou škodu na rozdíl od nepodmíněného trestu odnětí svobody. Že jsou tresty alternativní však nemusí znamenat, že se jedná o přístup restorativní. Důležitý je postoj pachatele z hlediska uloženého trestu, přesněji řečeno, záleží hlavně na tom, zda k trestu došli pomocí diskuse mezi obětí a pachatelem nebo zda se jedná o jednoznačné rozhodnutí soudu. (Maspopust Šachová, 2016)

Podle Zehra (2003) cílem restorativní justice je snížit možnost vzniku nového trestného činu, stanovit klíčová rozhodnutí a dát je do rukou těm osobám, kterých se spáchaný trestný čin týká, posílit transformativní povahu, která napomáhá naplnit trestní spravedlnost a dále také posílit ozdravný a léčivý postup při naplňování již zmíněné trestní spravedlnosti.

K naplnění těchto cílů je třeba, aby pachatel pochopil důsledky z hlediska svého jednání, přebíral odpovědnost za své chování, které mělo dopad na okolí, je nutné do procesu zapojit oběti, pro které bude výsledek přijatelný, kdy tento výsledek má zároveň napomáhat oživit narušené vztahy a reagovat na důvody určitého jednání a v neposlední řadě je nutné také, aby pachatel i oběť získali pocit, že již je pro ně daná věc uzavřená a mohli tak nalézt cestu zpět do společnosti. (Zehr, 2003)

1.1 Hodnoty a potřeby v restorativní justici

Do hodnot, určují směr restorativní justice se může zařadit: (Štern, Ouředníčková, Doubravová, 2010)

Respekt, který musí být mezi všemi účastníky projevován. Jedná se o jednu z velmi důležitých hodnot.

Dobrovolnost spočívá v tom, že by se všichni účastníci, měli dobrovolně a aktivně zapojit do nápravy a případného řešení trestného činu.

Dialog mezi účastníky daného konfliktu, neboť restorativní justice obsahuje programy, které jsou založené na různorodých podobách dialogu.

Odpovědnost pachatele, který způsobil újmu spácháním trestného činu.

Pospolitost neboli společenství, do kterého pachatel i oběť spadají, neboť trestný čin není izolovaný a oddělený akt, který by měl být řešen soukromě pouze mezi aktéry.

Vyváženost, kdy cílem je takové řešení, které bude akceptovatelné pro všechny účastníky.

Participace v podobě restorativní justice usiluje o to, aby se aktivně zúčastnili všichni účastníci činu trestného, jejich blízkých a také zástupců, neboť řešení celé události není v rukou pouze formální autority, ale v rukou všech, kterých se trestný čin týká.

V naprosté většině se justice restorativní zaměřuje především na potřeby poškozených osob. Avšak je nutné brát i v potaz újmu, kterou pachatel utrpěl nebo kterou utrpěli i další osoby, třebaže se nepřímo účastnili trestního činu, jako například svědkové, rodinní příslušníci pachatelů i obětí a další, protože snahou restorativní justice je poskytnout ozdravným a hojivým postupem zkušenost všem zúčastněným stranám. Pachatelé, kteří právě páchají trestný čin využívají neutralizační strategii, která představuje racionalizaci a stereotyp. Tato strategie jim napomáhá držet si odsup od těch lidí, kterým právě svým jednáním ubližují. Retributivní justice však nedává pachatelům žádnou příležitost tuto strategii změnit. V některých případech může strategie a racionalizace podporovat to, že se mnohdy pachatelé cítí být sami obětí, jako například být obětí výchovy, prostředí, systému nebo společnosti. Tito pachatelé nemají ten pocit, že jsou nějakým způsobem dlužni společnosti, ale naopak, mají pocit, že společnost dluží něco jim, tedy spácháním činu trestného lze říct, že neškodí, pouze si berou zpět, co jim patří. U těchto pachatelů je zřejmé, že v rámci retributivní neboli trestající justice nebude cítit svoji vinu, tudíž ani nebude přebírat zodpovědnost za své činy. V některých případech se dokonce může za svůj spáchaný trestný čin ospravedlňovat a žádat o náhradu vzniklé škody. Tedy vězení a právní proces naopak prohlubují pocit pachatele, že se od společnosti odcizuje. To že trest představující odnětí svobody a vůbec celý trestní systém není v dlouhotrvající nápravě velmi úspěšný dokazuje i takzvaný syndrom otáčivých dveří. Tento syndrom popisuje stav, kdy pachatele, kteří po výkonu trestu opouštějí vězení mají velká předsevzetí nápravy, avšak velmi rychle se dostanou do situace, která je na kriminální dráhu vede zpět. (Matoušek a Matoušková, 2013)

Podle Ščerby (2014), lze definovat čtyři zásadní druhy potřeb u obětí, a to:

Potřeba říkat pravdu

Je nezbytnou součástí v souvislosti s ozdravným postupem, neboť pokud oběti mohou vyprávět jejich příběhy, může jim to napomoci lépe se vyrovnat sám se sebou, ale i společností, po traumatu způsobenému trestným činem.

Potřeba informací

Z níž vyplývá potřeba pravdivých odpovědí na otázky týkající se trestného činu, jako například proč a jak k trestnému činu došlo nebo co se událo po spáchání tohoto činu.

Potřeba zplnomocnění

Zahrnuje možnost převzít kontrolu například nad svým tělem, emocemi, majetkem či smysly. Tato kontrola může být zmocněna právě v důsledku zapojení se do procesu řízení činu trestného.

Potřeba náhrady škody nebo ospravedlnění

Tato potřeba je důležitá zejména v rámci symbolického charakteru. Pachatel tímto přebírá odpovědnost za trestný čin, který spáchal společně s následky, které vznikly díky trestnému činu, čímž přiznává své provinění, kterého se dopustil vůči poškozenému. Tato potřeba poškozenému pak napomáhá v souvislosti s ozdravným průběhem.

Jak uvádí také Zehr (2003), oběť skutečné informace potřebuje získávat, ty jsou však nutné někdy získat ze strany pachatele. Potřebuje své vnímání spáchaného zločinu převyprávět, kdy nejvhodnější by bylo právě pachateli, který by díky tomu porozuměl a uvědomil si důsledky svého jednání. Oběť potřebují i získat zpět pocit kontroly, který jí spáchaný čin vzal. Této potřeby může být dosaženo, pokud bude oběť zapojena do procesu, v němž bude naplňována spravedlnost. Dále uvádí již zmiňovanou potřebu náhrady škody případně ospravedlnění.

Naplňováním a následným cílem těchto potřeb je pomoci oběti se znovu navrátit do každodenního života a běžným činnostem. I když poškozený nebude schopný zapomenout na spáchaný trestný čin, měl by však tuto událost považovat za ukončenou a uzavřenou a v nejlépe být i schopný se zbavit pocitů ztráty autonomie, důvěry a kontroly. Jakýkoliv trestný čin, který pachatel spáchal, ať už má jakoukoliv povahu, vyvolává určitou reakci. Pachatel je za způsobený trestný čin odsouzen a následně potrestán, čímž je společnost často tímto úkonem uspokojena. Každopádně se ve velké míře zapomene na poškozeného, kterému na základě spáchaného trestného činu byla způsobená újma a kterému se díky tomu změnil celý život. (Kracík in Štern, Ouředníčková, Doubravová, 2010)

Obětem trestného činu poskytují odbornou pomoc subjekty, zapsané v rejstříku poskytovatelů. Ti mají povinnost poskytnout tuto pomoc bezplatně, bez zbytečných

odkladů a na základě sepsané žádosti zvláště obětem, kteří danou pomoc potřebují. Odbornou pomocí rozumíme například sociální poradenství, psychologické poradenství, poskytování informací právních oblastí, právní pomoc nebo také restorativní programy, která je poskytována před zahájením trestního řízení, tak i v jeho průběhu a skončení. Odborná pomoc je poskytována do té doby, dokud to žádá její účel. (Jelínek a kolektiv, 2014)

Jak ve své knize uvádí Karabec (2003), justice restorativní se zakládá na starobylém způsobu spojeném s vnímáním spáchaného zločinu, a to:

- Hlavním úkolem je dát veškeré záležitosti do pořádku
- Trestný čin představuje určité závazky a povinnosti
- Trestný čin vyvolává přetržení nití ve vztazích a je příznakem, který naznačuje, že rovnováha ve vztazích je narušena.

- Trestný čin poškozuje mezilidské vztahy a lidskou integritu

Odpovědnost jedné osoby k druhé a vzájemné závazky způsobují tyto vzájemné vztahy, kdy trestný čin a také jeho chápání staví do popředí pozornosti z tohoto pohledu význam nápravy a omluvy toho, co daný trestný čin způsobil. Rozdíl chápání činu trestného mezi klasickým trestním právem a retributivní neboli trestní justicí lze vyznačit pomocí tří hlavních otázek. Retributivní justice hledá odpovědi na otázky typu: Jak byl daný zákon porušen, kdo se tohoto porušení dopustil a jak by měl být pachatel potrestán. Kdežto restorativní justice se zabývá otázkami typu: Jaké osobě vznikla škoda, Jaké budou případné potřeby poškozených osob, kterých se daný trestný čin dotkl, a kdo by již zmíněné potřeby měl uspokojit. (Karabec, 2003)

Restorativní justice zahrnuje tři podstatné modely, které se vytvořily v rámci její praxe, a to: (Zehr, 2003)

Mediace neboli konference mezi pachatelem a obětí

V rámci této konference je v rámci případu a jeho postoupení zahájena individuální práce s pachatelem a poškozeným. Těmto stranám může být sjednaný kontakt pomocí konference nebo setkání, pokud s tím ovšem strany daného sporu souhlasí. Toto setkání vede a má v rukou facilitátor, který je na tuto situaci vyškolený. Proces je jím veden tak, aby bylo dosaženo vyváženosti obou stran. Výsledkem většinou bývá sepsaná dohoda, určující náhradu škody a její následné podepsání, což ale není typické pro případy, které byly spáchány závažným násilným trestným činem.

Skupinové rodinné konference

Díky této konferenci dochází k rozšíření počtu primárních účastníků, kdy jejich počet rozšiřují rodinný příslušníci či jiné osoby, které jsou významné v rámci řešeného konfliktu. V rámci tohoto modelu se tvoří takové podmínky, kdy cílem je převzetí odpovědnosti pachatele na sebe a změna jeho chování. Z tohoto důvodu je velmi důležité, aby na tuto konferenci byli přizváni i rodinný příslušníci či jiné významné osoby ze strany pachatele.

Kruhy

Účastníci této konference si sednou do kruhu a postupně si předávají „kus řeči“, kdy cílem je dát každému účastníkovi možnost, aby mohl promluvit. V rámci této konference jsou zobrazeny hodnoty nebo také životní filozofie, která se týká integrity, respektu, hodnoty u jednotlivých zúčastněných, či významnou schopnost hovořit od srdce. Rozšiřuje se zde množství účastníků, kdy hlavními účastníky jsou zde pachatelé, poškození, rodinný příslušníci nebo také v některých případech i justiční úředníci a zástupci společnosti. Tito zástupci jsou přizváni z důvodu možného spojení s daných trestným činem, s obětí nebo pachatelem nebo mají vůči trestnému činu svůj zájem.

Vedle pojetí restorativního existuje také pojetí retributivní neboli trestající justice. Rozdíl mezi těmito dvěma pojmy je pohled na trestný čin, který pachatel spáchal. Restorativní justice, jak už bylo zmíněno, vidí v případě spáchaného trestného činu poškození lidí a následně i narušení vztahů, vytvořených mezi nimi. U retributivní justice dochází při spáchaném trestném činu ke konfliktu mezi státem a pachatelem, přičemž důraz je zde kladen na trest či odplatu. Trest by měl odpovídat v míře provinění, a to i za předpokladu mírnějšího trestu, který by mohl stačit k potrestání. Není zde kladen důraz na následky spáchaného činu nebo na nápravu pachatele, neboť jeho případná náprava je zde brána jako sekundární prospěšný účinek trestu. (Lata 2007)

Lze říct, že klasická justice retributivní se zabývá a řeší pouze momentální stav, tedy o budoucí možné pokračování se nezajímá. Můžeme ji rozdělit do tří základních prvků:

- Z hlediska závažnosti spáchaného trestného činu musí odpovídat i trest.
- Člověka lze potrestat pouze tehdy, pokud vůlí, vědomě či nedbalostí spáchá trestný čin.

- Pokud je trest uložený díky splnění dvou předchozích podmínek, je to eticky správné.

Z těchto tří uvedených prvků je tedy zjevný, kam se retributivní justice ubírá. Klade důraz na potrestání pachatele tak, jak si zaslouží. (Lata, 2007)

Základní charakteristikou retributivní justice je trest jako odplata a trest, který vyvažuje poškozené oběti utrpení. Kdežto základní charakteristikou pro restorativní justici je to, že trest, který je pachateli uložen bohužel nevyrovná utrpení a újmu oběti, ale spíše naopak, zvětšuje ji. Dále také nedochází k převzetí odpovědnosti ze strany pachatele čili uložený trest, který má způsobit pachateli újmu má zcela opačný efekt. (Brunk, 2001)

Jak již bylo zmíněno, pro retributivní justici je důležitý uložený trest nikoliv náprava pachatele či omezení kriminality. Avšak to, že by se o snížení míry kriminality nezajímala nelze říct, neboť snížení míry kriminality je cílem kdejaké společnosti. Justice retributivní se snaží tuto míru snížit pomocí ukládání vysokých trestů s cílem toho, že se pachatel zamyslí a zváží před spácháním trestného činu, zda bude mít pro něj spáchaný čin přínos nebo naopak jakou trestní sazbu dostane a podle toho se rozhodne, zda jej spáchat či nikoliv. Pachatelé si většinou nechtějí přiznat možnost zatčení nebo vypátrání, tedy ukládání vysokých trestů jako odstrašující funkce pro ně nebývá moc efektivní. Neefektivnost či efektivnost vysokých trestů však může mít za následek snad ještě více škody než sám trestný čin. Jak uvádí Marešová (2016,) výkon trestu vede více ke změnám negativním, neboť zde nejsou odstraněny agresivní projevy či způsoby chování, které má pachatel zažité. V případě, kdy pachatel není zařazen do procesu pracovního, vzniká nečinnost, zahálka a nuda což může daleko víc prohloubit deprivaci osobnosti. Po odchodu z vězení bývají vězni v horším morálním a psychickém stavu, než v jakém do věznic nastoupili. (Marešová et al., 2016)

Restorativní justice je poměrně mladá oproti retributivní, tedy neustále dochází k jejímu vývoji. Nelze tvrdit to, že pokud restorativní justice obsahuje řadu nepochybných výhod, můžeme ji nahradit koncepcí retributivní, která je daleko používanější a starší, neboť obě se vzájemně mísí a doplňují. Hledání vztahu, který by byl mezi retributivní a restorativní justicí ideální doprovází řada názorů, která představuje obdobný vývoj při hledání nejvhodnější definice. Například Van Ness (2007) vytvořil model, který obsahuje čtyři varianty, které jsou:

Unifikovaný model

Tento model představuje justici restorativní jako ucelený a jediný systém, který se stal výsledkem výrazné transformace systému trestněprávního a jeho následné přestavbě v nitru restorativních principů a hodnot nebo který na místo klasického systému představuje úplný nástup restorativního systému. Takto stvořený restorativní systém je pak schopen reagovat na veškeré možnosti, a to i těch, kdy se například účastník odmítá dobrovolně podílet na restorativním programu.

Dvojkolejný model

Představuje možnost, kdy vedle sebe fungují souběžně oba systémy, kdy v základních fázích řízení trestného by byly prostupné, tzn. u zjištění činu trestného, dokazování, zahájení stíhání trestního a rozhodnutí o případné vině a trestu. Některé nástroje mohou být pro oba systémy společné, kdy s tímto systémem samozřejmě počítá.

Model záchranné sítě

Je model, který předpokládá, že systém restorativní by byl dominantní. Avšak pro dané, neopomenutelné, přesto klasickým způsobem by se postupovalo pro výrazně menší procento určitých případů, a to například, pokud by se zde ukázala sporná otázka viny.

Hybridní model

Snižuje možnost použití restorativní justice a také jejích programů, a to jen v rámci určité fáze řízení (typicky pro sentenciální fázi). Část předcházejícího procesu se tedy bude řídit klasickým trestným řízením. Klasické a restorativní systémy představují spojitost do jednoho modelu, kdy v každém z nich vedou jeho individuální pravidla, a to podle toho, kde nebo v jakém bodě se nachází řízení.

Van Ness však upozorňuje, že uvedené modely potřebují nutné rozpracování a také uznává, že je zde spousta otazníků nad tím, jestli by byl schopen restorativní koncept fungovat jako případný nástupce systému klasického a poskytnout tak řešení pro veškeré případy, které by vznikly. (Masopust Šachová, 2016)

S restorativní justicí se také pojí pojem reparace, což znamená určité opatření, které pachatel přijal. Účelem reparace je náhrada škody, které se pachatel svým jednáním dopustil vůči oběti nebo také společnosti. Tato náprava může mít buď podobu psychickou či materiální. Může však být také provedena omluvou nebo i jiným způsobem. Psychická reparace může pomoci poškozenému navrátit jeho odvalu či sebevědomí a pomáhá taky s jeho návratem do běžného života a začleněním se do společnosti. Představuje

například takovou situaci, kdy pachatel lituje svého činu, přijme plnou odpovědnost za svůj čin a uvědomí si škodlivost svým jednáním jak pro poškozeného, tak i pro společnost. Materiální reparace se zaobírá směrem snížení rozsahu škody nebo ztráty, která trestným činem vznikla, a to buď kompenzací či jejich nápravě. Oběti je poskytnuta například peněžní náhrada nebo pachatel způsobenou škodu odčiní, tzn. opraví či obnoví, co rozbil nebo vrátí to, co ukradl. (Strémy, Kurilovská, Vráblová, 2015)

Trestněprávní systém je nyní nastaven tak, že budí dojem o znalosti konceptu restorativního a že s ním zároveň i počítá. Avšak jedná se pouze o drobné úlomky, které jsou obsaženy v procesní a hmotněprávní zákonné úpravě. Trestní zákoník sice pohlíží nebo se aspoň snaží při uložení trestů vzít v úvahu zájmy oběti a dávat přednost alternativním trestům před trestem odnětí svobody, avšak praxe je odlišná. Podpora hmotněprávního celku zavedením principů restorativních do určité právní úpravy by v tomto směru byla vítána. Dále by bylo vhodné také umožnit, aby při uložení trestu byly brány v potaz i přijaté dohody mezi účastníky.

Pronikání restorativních programů sice trestní řád umožňuje z hlediska některé podoby odklonění od řízení do metody rozhodování o věci, ale jak poukazuje praxe, zmiňované nástroje zůstávají dále nevyužívány a prezentují relativně bezvýznamný počet případů, který jsou vyřízeny tímto způsobem. (Masopust Šachova, 2016)

Restorativní justice a její alternativní postupy začali do právního řádu ČR pronikat po roce 1989, tedy po svržení totalitního režimu. V tomto režimu docházelo výhradně ke kulturním sociálním i ekonomickým změnám. Zmiňované změny měli vliv na širokou oblast života společnosti, což znamená tedy i na trestněprávní systém, která právě po roce 1989 prodělal hojnou modernizaci. V ČR je trestní právo založeno na navyklém kontinentálním systému, proto taky byl průběh již zmiňované modernizace pomalý, a navíc právní úprava neposkytovala soudům, státním zástupcům ani policejním orgánům moc volnosti při pátrání nejvhodnějšího postupu, který řeší trestněprávní věci. (Barbořík, 2006)

Důležité restorativní postupy a prvky jsou již obsaženy v trestním řádu. V případě odklonů se jedná hlavně o: (Tomášek, Diblíková, Scheinost, 2016)

Narovnání

Se souhlasem poškozeného a obviněného může státní zástupce, popřípadě soud rozhodnout, že narovnání bylo za stanovených a následně splněných podmínek

schváleno, a tedy trestní stíhání může být zastaveno. Zároveň se však musí považovat způsob, kterým byla věc vyřízena za dostačující z hlediska závažnosti a povahy spáchaného činu k míře způsobené újmy. Peněžní částka, která je určena k obecně prospěšným účelům, se považuje taková částka pro obce či další právnické osoby, které mají sídlo na území našeho státu, ze které je dále financována kultura, věda, školství, podpora zvířat, ekologické, zdravotnické, sociální a jiné projekty, kdy nejméně 50 % z této částky připadne státu na již zmiňovanou peněžitou pomoc a zbytek pro oběť trestné činnosti.

Podmíněné zastavení trestního stíhání

Zde je za přečin pokládán veškerý trestný čin způsobený z nedbalosti a úmyslný trestný čin, na němž je stanoven trest v podobě odnětí svobody trestným zákonem v horní hranici dané trestní sazby, a to až do pěti let. V případě, že se rozhodne o podmíněném zastavení tohoto trestního stíhání, tak je pro obviněného stanovena zkušební doba, která trvá šest měsíců až do dvou let, kdy v rámci stanovené zkušební doby obvinění musí oběti nahradit škodu, kterou mu způsobil. Lze i odsouzenému uložit po dobu zkušební doby to, aby dodržoval i další omezení či povinnosti, které povedou k tomu, že bude vést řádný život.

Výše popsané odklony již nesou na první pohled viditelné znaky justice restorativní. V ČR se dohody obsahující náhradu škody uzavírají mezi obětí a pachatelem, kdy takovéto uzavírání dohody má v režii probační a mediační služba, která zastává funkci tzv. mediátora. (Tomášek, Diblíková, Scheinost, 2016)

Jak již bylo zmíněno restorativní justice v trestním právu by se měla více používat. Pokud by pachatel spáchal neúmyslný trestný čin nepř.: ublížení na zdraví, tak v restorativní justici by byl pachateli uložen jeden z alternativních trestů, musel by se do nápravy svých škod zapojit sám z vlastní vůle, a ne z donucení. Mělo by dojít hlavnímu výsledku, a to k zajištění spravedlnosti, nápravy škod a zapojení všech stran do procesu řešení.

Je zřejmé, že restorativní justice je méně formální než standardní soudnictví. Stále však musí být dodržována určitá pravidla. Myslím si, že restorativní justice navíc čelí kritice z hlediska nezajišťování procesních práv jako u standardního procesu.

2 Role probační a mediační služby

Druhá kapitola se zaměří na role probační a mediační služby, na její zásady a činnosti, dále vymezení pojmu mediace a její specifika v trestním řízení a v poslední řadě se zabývá na role pracovníka v oblasti probace. Probační a mediační služba ČR je institucí, jejímž úkolem je vyvíjet činnost směrem k resocializaci pachatelů, poskytovat odbornou pomoc těmto osobám a pomáhat mimosoudně urovnat konflikty mezi pachatelem a obětí konkrétního trestného činu.

ZPMS je poměrně stručný. Obsahuje definici pojmů probace a mediace, vymezuje strukturu a určuje působnost a postavení probační a mediační služby a jejich úředníků. Konkrétní úkoly vymezuje trestní řád, trestní zákoník a zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Nedílnou součástí zákonné úpravy jsou také interní normy, zejména Statut Probační a mediační služby a Organizační řád PMS.

PMS je institucí, která usiluje o účinné a společensky prospěšné řešení konfliktů mající původ v trestné činnosti a zajišťuje výkon alternativních sankcí. Důraz je kladen na ochranu poškozených trestným činem a prevenci kriminality. (Čl. 3 Organizačního řádu PMS ČR)

PMS ČR představuje sociální instituci zastřešenou Ministerstvem spravedlnosti ČR. PMS působí na území České republiky se sídlem ředitelství v hlavním městě Praha. PMS je relativně mladou institucí v oblasti justice (soudnictví). Její počátek byl ovlivněn převážně společenskou a kulturní tradicí, politickým systémem nebo mimo jiné i ekonomickou možností. Aktivita, v nichž lze nalézt prvky nynější PMS, můžeme sledovat koncem 60. let 20. století. V této době se již začínaly hledat postupy, jak řešit případný trestní spor a pachatelovo potrestání především v rámci alternativního způsobu. Díky experimentu, který se vyvíjel několik let, došlo k tvorbě systému sociálních kurátorů. Ti měli za úkol poskytovat pomoc nepřizpůsobivým sociálním jedincům, a to nejdříve v rámci jejich dobrovolné účasti a zájmu. Současně s tím byl také v provozu systém kurátorů určený pro mladistvé pachatele, který napomáhal s řešením jejich problémů, a to z hlediska věcí rodinných, občanských nebo trestních. Vězeňská služba se poté začala ujímat některých probačních praktik, což znamenalo počátek probačních aktivit i na této úrovni. Jednalo se zejména o pomoc jednotlivým pachatelům v rámci udržování sociálních vrstev zejména s rodinou a následná příprava na začlenění se do společnosti po vykonání svého trestu. (Anton, Kalmthout, 2003)

Během 90. let 20. století byl uskutečněn experiment zahrnující mimosoudní alternativa určená pro delikventní neboli problémovou mládež. Tento experiment poprvé potvrdil užití mediace mezi pachatelem a obětí.

Skupina přednášejících a studentů na fakultě filozofické univerzity Karlovy v roce 1994 založila konfederaci pro rozvíjení sociální práce v oblasti trestní justice (v současné době Sdružení pro probaci a mediaci v justici).

Tato konfederace se stala významnou bází pro založení institucionalizované probace a mediace v naší zemi. (Anton, Kalmthout, 2003)

Dalším rozhraním pro rozvoj mediace a probace bylo usnesení vlády č. 341/1994. Díky tomuto usnesení byl schválen Program v rámci prevence kriminality a sociální prevence, čímž vláda pro ministra spravedlnosti umožnila vytvořit působišťe probačních úředníků v rámci již připravovaných, a i přijatých institutů alternativních trestů a opatření. Toto usnesení bylo 1. 1. 1996 zrealizováno a převážně v okresních, ale také i v některých krajských soudech byla vybudována působišťe probačních úředníků. Pro plnění úkolů, které byly v souvislosti s probačními činnostmi, byli zpravidla vybráni vyšší soudní úředníci a pracovníci v oblasti odborného zařízení soudů. Ti se zaměřují převážně na zajištění kontroly v rámci chování pachatelů při výkonu trestu, který je spojen s uložením na danou zkušební dobu s určitým dohledem nebo odpovídajícími omezeními a povinnostmi a také aby byl zajištěn administrativní technický výkon trestu z hlediska obecně prospěšných prací. Později se v praxi ukázalo, že pro úspěšné zabezpečení a zajištění mediace a probace je nutno zřídit výhradně samostatné struktury. To se později uskutečnilo v rámci zákona o PMS. Byla založena státní organizace, která působila od 1. 1. 2001 s celorepublikovou působností. Mediace a probace se tedy po několika pokusů řadu let zapojila do systému justiční praxe – Kroftová, Ouředníčková. (in Matoušek, Koláčková, Kodymová, 2005)

Tak se PMS stala součástí systému justice trestí, která přináší novou zcela jedinečnou instituci, zaměřenou na opatření alternativních způsobů, které budou řešit trestní činnosti. Snaží se vést pachatele, který se dopustil trestného činu k odpovědnosti za jeho jednání a následné řešení vzniklých škod. Bere ohledy na zájmy poškozených vůči trestnému činu a poskytuje jim informace nebo možnosti, jak se účastnit řešení vzniklých škod, které jim byli způsobeny vlivem trestného činu. Také bere ohledy i na zájmy společnosti, tedy se

snaží svou činností docílit k posílení důvěry, kterou má veřejnost k trestní spravedlnosti. (Štern, Ouředníčková, Doubravová, 2010)

Organizace PMS

PMS jak již bylo zmíněno je zřízena zákonem o PMS. Ministerstvo spravedlnosti je ústředním orgánem správy státní pro mediaci a probaci. V čele PMS je ředitel, kterého jmenuje ministr spravedlnosti. Jednotlivá střediska pak zajišťují plnění úkolů v rámci PMS ve vztahu k daným organům, které jsou činné v trestním řízení. V současnosti jich je 74. Střediska působí v okresních sídlech nebo jim rovných postavených soudů. Střediska PMS se řídí kompetencí soudu nebo eventuálně kompetencí státního zástupce v procesu přípravného řízení, v jehož okruhu působí střediska. Vedoucí řídí a organizuje práci střediska, kterého jmenuje a odvolává z úředníků oprávněný ministr spravedlnosti v rámci návrhu ředitele PMS po dojednání s Radou určenou pro mediaci a probaci. Rada pro mediaci a probaci byla zřízena zákonem o PMS jako konferenční orgán pro ministra spravedlnosti, kdy cílem je koncepční a metodické usměrňování a ovlivňování činnosti PMS. (Matoušek, Kodymová Koláčková, 2010)

Jedná se o jednu z určitých činností PMS, kdy jejich cílem je zajištění efektivního výkonu alternativních trestů a také opatření, které je spojeno s uložením dohledu. Probace se vykonává vždy na základě určitého pravomocného rozhodnutí státního zástupce či soudu, kdy se od něho odvíjí pole činností, které PMS vykonává v určitém případě. Z hlediska pachatele jde především o kontrolu jeho chování a součinnost se sociálním a rodinným prostředím, v němž pachatel pracuje a žije. Cílem je klienta naučit žít řádný život. Probační úřední při výkonu této činnosti používá s klientem individuální práci, a to především osobní kontakt. Dále tento úředník také vytváří individuální plán zaměřený na dohled, ve kterém jsou brány v úvahu omezení a povinnosti, která byla uložena orgány, které jsou aktivní v trestním řízení. Průběh tohoto probačního plánu sepisuje úředník zprávy. PMS po vydaném rozhodnutí věnuje také určitou pozornost oběti, které sděluje informace týkající se procesu činnosti s pachatelem a poskytuje obstarání sociálních služeb, které mají poškozenému podpořit ho a pomoci mu vyrovnat se s tíživou sociální situací nebo psychickou újmou, která vznikla v důsledku spáchaného trestného činu. Asistent nebo úředník je také v kontaktu s obětí v rámci otázky týkající se náhrady škody. (Matoušek, Kodymová Koláčková, 2010)

PMS obsahují činnosti, které jsou upraveny zákonem o PMS. Krátce bych se kvůli ucelenosti výkladu chtěla věnovat hlavními cíli činností probační a mediační služby: probačnímu programu, výkonu týkající se probačního dohledu a následně také aktivitám, které se vyvíjejí z hlediska zaručení trestu již zmiňovaných obecně prospěšných prací.

Hlavními cíli činností PMS ČR se rozumí:

- Integrace obviněného, kdy se PMS snaží o začlenění se poškozeného do společnosti s cílem toho, aby v budoucnu již nedošlo z jeho strany k porušování zákonů. Tento proces usiluje o obnovení respektu obviněného k právnímu stavu společnosti, o jeho uplatnění a seberealizaci. (Pmscr.cz, 2019)

- Participace poškozeného znamená, že se PMS snaží o zapojení poškozeného do „procesu“ vlastního odškodnění, o obnovení pocitu bezpečí, integrity a důvěry v právní systém. (Matoušek, 2010)

- Ochrana společnosti je zpozorována ve společenské ochraně působivým řešením rizikových, konfliktních stavů, které jsou spojeny s trestním řízením a zaručit uplatnění položených alternativních trestů či opatření. (Matoušek, 2010)

Činnost PMS, která se nachází ve fázi před uložením verdiktu, probíhá sice uvnitř řízení trestného, avšak od daného rozhodnutí státního zástupce či soudu se neodvíjí. V této fázi záleží na zákonné funkci PMS a to hlavně ve vyhledávání příčin spáchaného trestného činu, urovnávání konfliktů, které vznikly mezi pachatelem a poškozeným a dále také vytvořit předpoklad, který povede k vhodnému projednání věci v některých z určitých typů řízení nebo aby uložený trest nemusel být spojen s odnětím svobody, který by byl nahrazen jiným opatřením. PMS usiluje před vysloveným verdiktem státního zástupce či soudu především o nalezení prostředku, jak se pachatel a oběť začlení do průběhu řešení spáchaného trestného činu a také na přípravě podkladů. (Větrovec, 2003)

Podle zhodnocení okolností kolem případu, výsledku v rámci individuálního jednání a také podle očekávání obou stran může PMS usilovat o užití mediace či o poskytnutí jiných probačních služeb. Aby mohla být mediace uskutečněna při přípravném řízení, musí být dopředu státní zástupce vyrozuměn úředníkem PMS. Mediace ve stádiu před rozhodnutím vykazuje buď podobu nepřímého či přímého mediačního jednání. V rámci přímé mediace dochází k osobnímu setkání pachatele a poškozeného za dohledu pracovníka v oblasti PMS. Zatímco nepřímá mediace spočívá v individuálních schůzkách se zprostředkovatelem neboli mediátorem. Výsledky nepřímé

a přímé mediace jsou poté sdělovány soudci a státnímu zástupci. Úředník pro PMS v rámci přípravného řízení sepisuje tzv.: probační zprávu, a to před rozhodnutím. Výsledkem takto sepsané zprávy jsou informace, které sdělují aktuální situaci kolem pachatele, jeho přístup ke spáchanému činu trestného, aktivity, které pachatel učinil pro řešení a následnou kompenzaci škody, kterou svým jednáním napáchal. (Štern, 2010)

I stanovisko oběti je před rozhodnutím v probační zprávě obsaženo. To mu dává možnost vyjádřit se a popsat svůj pohled na danou věc, a také navrhnout případné řešení či kompenzaci stavu, který nastal díky spáchanému trestnému činu. Hlavním cílem takto sepsané probační zprávy je získat hodnotné podklady, které mají napomoci státnímu zástupci či soudu při rozhodování s ohledem uložení takové podoby sankce, u které je možno předpokládat, že vyhoví svému účelu v rámci trestní spravedlnosti. Dobrá spolupráce s orgány aktivní v řízení trestném je také podmínkou pro řádné a správné fungování PMS. (Štern, 2010)

2.1 Mediace a její specifika v trestním řízení

Mediace je zde zmiňována, protože se jedná o mimosoudní zprostředkování řešení trestního konfliktu mezi poškozeným a obviněným – pachatelem, kde se účastní tohoto řešení nestranná osoba a to mediátor. Poskytuje oběma stranám možnost vyjádřit své pocity, očekávání a potřeby, které vznikly v souvislosti s trestnou činností. Současně umožňuje domluvit se na rychlém a přijatelném způsobu náhrady škody. Očekávaným výsledkem prováděné mediace je vytvoření tzv. „mediační dohody“. Mediace je tedy součástí restorativní justice, kdy vychází z jejích hodnot a principů.

Mediací se podle zákona o PMS rozumí mimosoudní zprostředkování řešení konfliktu, který vznikl v souvislosti s trestným činem. Mediace mezi pachatelem a obětí je restorativní program, který prostřednictvím strukturovaného a řízeného procesu nabízí oběti i pachateli bezpečný prostor pro osobní setkání za účasti třetí osoby – mediátora. Mediátor je odpovědný za proces mediace, tedy dbá na to, aby průběh mediace byl v souladu se zákonem. Není však odpovědný za její výsledek. (Šišková, Stöhrová, 2013)

Cílem mediace je umožnit stranám konfliktu domluvit se na rychlém a přijatelném způsobu odčinění způsobené újmy. Podle Potočkové (2013), která se zaměřuje na mediace, která umožňuje oběti či pachateli:

Mediace umožňuje oběti:

- sdělit pachateli, co jí jeho jednání způsobilo, jak se jí daná situace dotkla;
- zjistit, co je pachatel ochoten udělat pro nápravu způsobené újmy;
- vyjádřit svá očekávání a potřeby řešení způsobené újmy;
- podílet se na rozhodnutí, jak bude trestní věc řešena.

Mediace umožňuje pachateli:

- projevit osobní odpovědnost za dopady svého jednání na život oběti;
- sdělit oběti důvody svého jednání;
- omluvit se oběti za své jednání;
- nabídnout řešení způsobené újmy;
- podílet se na rozhodnutí, jak bude trestní věc řešena.

Holá (2011), rozděluje základní principy mediace na tyto aspekty:

Dobrovolnost

Mediaci lze provádět jen s výslovným souhlasem pachatele i oběti.

Nestrannost a vyváženost

Pracovník je k dispozici oběma stranám, hledá možnosti, jak se ke stranám vztahovat vyváženě, přisuzuje údajům, otázkám, pocitům a námětům obou stran stejnou důležitost, spor neposuzuje ani nerozhoduje o formě jeho řešení, řídí proces jednání a vytváří podmínky pro dorozumění účastníků a nalezení řešení, která zohledňují zájmy obou stran, při mediaci dbá na to, aby počet účastníků byl na obou stranách podobný.

Diskrétnost

Mediace je důvěrný proces, při kterém se otevírají citlivá témata, pracovník podle zákona o PMS nesmí být ohledně průběhu mediace vyslýchán orgánem činným v trestním řízení (dále jen OČTŘ), s účastníky mediace se vždy domlouvá na šíři a formě dále sdělovaných informací, pracovní materiály (např. poznámky na flipchartu) z průběhu mediace pracovník po jejím skončení zničí.

Transparentnost

Pracovník seznamuje obě strany s výsledky jednání a výstupy pro OČTŘ, průběžně si ověřuje, zda má od stran zpětnou vazbu, že porozuměly pravidlům a orientují se v procesu.

Spolupráce

Mediátor je odborníkem na efektivní vyjednávání, napomáhá stranám konfliktu dospět k urovnání sporu a nalézt vzájemně přijatelné řešení dané situace; zodpovídá za to, že se obě strany podílí na procesu řešení konfliktu, mohou ho ovlivňovat a mají zásadní vliv na výsledek; mediátor postupuje koordinovaně s pracovníkem, který případ vede, příp. s OČTŘ.

Informovanost

Pracovník s ohledem k okolnostem případu průběžně informuje obě strany o stavu probíhajícího trestního řízení i své činnosti.

Uplatnění mediace v trestním řízení

Mediace mezi pachatelem a obětí může proběhnout jak v rámci přípravného řízení a řízení před soudem, tak i v průběhu vykonávacího trestního řízení. Mediace může být zprostředkována bez ohledu na typ spáchaného protiprávního jednání. Při oslovení pachatele a oběti s nabídkou mediace i při její přípravě a provedení je však nezbytné, aby měl pracovník informace o stavu a fázi dané trestní věci. Pokud je případ vhodný ke zprostředkování mediace mezi pachatelem a obětí a pachatel i oběť s jejím provedením souhlasí, pracovník o provedení ve vykonávacím řízení požádá kolegu ze střediska, který je specialistou na provádění mediací; ten jej o výsledku jednání následně informuje. V přípravném řízení a řízení před soudem může mediaci provádět pracovník, který případ vede. (Potočková, 2013)

Před zahájením přípravy mediace mezi pachatelem a obětí musí pracovník o tomto záměru informovat příslušný OČTŘ – ten totiž podle zákona o PMS může rozhodnout, že se věc k mediaci nepředává a mediace dále prováděna nebude (§ 4 odst. 7 zákona č. 257/200 Sb., o PMS).

Podle fáze trestního řízení pracovník pachateli a oběti vysvětluje, zda a jakým způsobem může být výsledek mediace využit v dalším průběhu trestního řízení a při rozhodování příslušných OČTŘ. Pracovník s ohledem k okolnostem případu informuje o stavu probíhajícího trestního řízení obě strany a vyhodnotí, zda lze v daném časovém prostoru mediaci provést či nikoli. S ohledem na základní definici mediace jako procesu, který fakticky probíhá primárně mezi pachatelem a obětí jako přímými (autentickými) účastníky konfliktu, lze vymezit možná základní kritéria výběru případů vhodných k mediaci: (Plamínek, 2013)

- pachatel a oběť jsou fyzickými osobami (jedná se o přímé účastníky konfliktu);
- pachatel si je vědom své odpovědnosti za újmu nebo za škodu, kterou oběti způsobil, a je tuto odpovědnost schopen fakticky přijmout;
- oběti byla způsobena škoda na majetku nebo újma na zdraví, případně nemajetková (psychická) újma;
- oběť je schopna a ochotna pachateli naslouchat;
- oběť a pachatel se znají nebo se mohou potkávat (ve škole, na pracovišti, v místě bydliště apod.);
- jde o situační konflikt.

Při výběru případů vhodných k mediaci pracovník vždy důsledně zvažuje možná rizika negativních reakcí oběti na setkání s pachatelem. V této souvislosti by pracovník měl předem nebo ve spolupráci s obětí citlivě vyhodnotit povahu konfliktu a přihlédnout k charakteru újmy, kterou oběť utrpěla. Je velmi důležité, aby v přímé konfrontaci s pachatelem nebyla oběť vystavena sekundární viktimizaci nebo traumatickému zážitku. Za nevhodné případy k mediaci lze tak v této souvislosti považovat případy, kde se jedná o zvláště zranitelnou oběť, oběť sexuálního deliktu nebo nebezpečného pronásledování. (Holá, 2011)

2.2 Role pracovníka v oblasti probace

V trestní praxi se probační dohled ukládá obviněnému nebo odsouzenému, pokud státní zástupce nebo soudce považuje za účelné sledovat a kontrolovat po určitou dobu chování pachatele. Proto se podkapitola zaměřuje na role pracovníka v oblasti probace, kdy se probační pracovník snaží motivovat pachatele k řešení jejich problémů a snaha o spolupráci.

Role pracovníka v praxi rozděluje Musil (2008) do tří typů. Jedná se o „čisté“ typy pojetí, a to „administrativní“, „profesionální“ a „filantropické“. Autor si je vědom toho, že se v praxi setkáme s kombinacemi těchto typů.

V přípravném řízení nebo řízení před soudem pracovník připravuje podklady pro uložení dohledu (např. podmíněné odsouzení s dohledem – dále jen POD, výchovné opatření u mladistvých) a náhrady vazby dohledem (dále jen NVD). Ve svém návrhu zohledňuje možná rizika výkonu dohledu i recidivy pachatele (např. doporučením uložit přiměřené omezení nebo povinnosti) i potřeby oběti, vyjadřuje jasná stanoviska směrem

k soudu. Pracovník vykonává dohled nahrazující vazbu. Ve vykonávacím řízení pracovník zajišťuje výkon dohledu a vede pachatele k plnění uložených povinností a omezení. Průběžně ověřuje informace sdělené pachatelem. O výsledcích plnění i průběhu dohledu informuje soud. (Musil, 2008)

Pracovník pravidelně analyzuje rizika a potřeby pachatele. Kontroluje a sleduje jeho chování či spolupracuje s osobami z jeho rodinného a sociálního prostředí. Navštěvuje pachatele v místě bydliště. Formuluje srozumitelné, reálné, časově ohraničené a měřitelné cíle spolupráce v probačním plánu dohledu. Průběžně ověřuje informace sdělené pachatelem a o výsledcích plnění i průběhu dohledu informuje soud. Probačním pracovníkem by měl být sociální pracovník, a to z důvodu, že pochopí skutečné sociální pozadí odsouzené osoby. Pro probačního pracovníka by měly být důležité i vlastnosti osobnosti, systém ohledně hodnot a rodinné či příbuzenské vztahy a vazby klienta se sociálním prostředím. Na základě tohoto by měl pracovník poskytnout pomoc a péči pro jeho začlenění do společnosti. (Svoboda, 2005)

Obětem a dalším osobám dotčeným trestným činem pracovník pomáhá při odstraňování následků trestného činu, přispívá k ochraně jejich práv, plní roli zprostředkovatele procesu vyjednávání. Průběžně analyzuje hrozící rizika i potřeby obětí. Zprostředkovává oběti i pachateli další odbornou pomoc. Speciální pozornost pracovník věnuje zvláště zranitelným obětem, mladistvým pachatelům a pachatelům násilných a závažných trestných činů. (Svoboda, 2005)

Práce s obětí v rámci probačních činností

Spolupráce pracovníka s obětí trestného činu je nedílnou součástí jeho práce. Pracovník kontaktuje oběť s cílem zjistit její aktuální situaci a dopady trestného činu na její život a zdraví. Pracovník nabídne oběti spolupráci a pomoc zvláště tehdy, pokud nebyly její potřeby v plném rozsahu ošetřeny již za předchozí spolupráce některým z pracovníků PMS ve stejné věci. Je zcela v kompetenci pracovníka, jaký způsob prvního kontaktu zvolí – zda telefonický, písemný, osobní či elektronický. Pokud má však oběť zřízenou datovou schránku je pracovník povinen doručování pomocí datové schránky zajistit. (Štern, 2010)

Z první konzultace s obětí, popř. telefonického kontaktu, při němž poskytuje služby ve smyslu zákona o obětech trestných činů (dále jen ZOTČ), pracovník vyhotoví záznam

o úkonu poskytnutí pomoci oběti trestného činu (dále jen záznam). To platí i v případech, kdy pracovník realizuje první kontakt s obětí mimo středisko. Podpis oběti v záznamu není povinný. V případě použití a vyplnění záznamu se již nevyplňuje šablona záznam o úkonu. Záznam o úkonu je ale standardně využíván při dalších konzultacích s obětí. (Štern, 2010)

Pracovník v rámci práce s obětí:

- ***Zjišťuje dopady trestného činu na život a zdraví oběti***, poskytuje psychosociální podporu.

- ***Poskytuje informace k náhradě škody a k možnostem plnění.***

- ***Nabízí dlouhodobou spolupráci především zvláště zranitelným obětem.*** Pokud oběť byla či je s pachatelem v blízkém kontaktu či existuje zvýšené riziko kontaktu s pachatelem (společné děti, majetek, stále blízká vazba pachatele k oběti apod.), usiluje pracovník o nastavení opakovaného kontaktu s obětí. Zejména před zpracováním zprávy pro soud je vhodné oběť oslovit, informace aktualizovat a ověřit si, zda oběť nemá nějaké potřeby a očekávání.

- ***Informuje oběť o zahájení a ukončení dohledu.*** V případě žádosti oběti o nahlížení do probačního spisu (dále jen spis) mohou být oběti zpřístupněny ty dokumenty, které jsou zároveň součástí trestního spisu (kromě osoby oprávněné k příjmu výživného). V případě žádosti o zpřístupnění jiných materiálů v PM spise je nutné, aby pracovník s pachatelem dojednal jejich rozsah. Ve spisu o tom musí být učiněn záznam s podpisem pachatele.

- ***Nabízí mediaci.*** Pokud je případ vhodný ke zprostředkování mediace nebo rodinné/restorativní skupinové konference (dále jen RSK) a pachatel i oběť s jejím provedením souhlasí, pracovník o její provedení vždy (tzn. i v rámci NVD) požádá kolegu ze střediska, který je specialistou na provádění mediací probace.

- ***Zprostředkovává další odbornou pomoc.*** Další postup práce s oběťmi a kroky pracovníka vedoucí k ošetření jejich potřeb jsou detailně zpracovány v „Manuálu pro práci s oběťmi trestných činů“. Práci s oběťmi je třeba věnovat potřebný prostor a důsledně dbát práv obětí vyplývajících zejména z aktuálního znění ZOTČ. (interní materiál PMS ČR, 2016).

Asistenti a úředníci PMS

Probační asistenti a úředníci plní a zajišťují úkoly PMS. Rozdíl mezi nimi spočívá především v požadavku ohledně dosaženého vzdělání, ale i z hlediska postavení, úkolů a stanovených nástrojích zákonem o PMS.

Úředník pracující pro PMS je povinen mít vysokoškolské vzdělání v oblasti společenskovedního vzdělání, a pokud se uchází o takovou funkci, musí složit odbornou zkoušku po úspěšném dokončení základního odborného vzdělání, které je určen právě pro úředníky PMS. Zatímco asistentovi stačí mít pouze dosažené středoškolské vzdělání, také ve společenskovední oblasti. Jakmile jsou uchazeči přijati buď na místo úředníka, nebo asistenta PMS svoji odbornou způsobilost nadále rozvíjejí v rámci různých seminářů, přednášek, školení nebo odborné zkoušky. (Žatecká, 2007)

Povinnosti a práva asistentů a úředníků PMS vymezuje právě zákon o PMS. Úředník je pokaždé nadřazen nad asistentem, má rozsáhlejší povinnosti a práva, může pověřit asistenta vykonáním určitých úkolů a může být i dokonce jmenován jako vedoucí střediska. Podle E. Žatecké (2007) je činnost úředníka PMS zaměřená převážně na před rozsudkovou aktivitu, tedy se jedná o mediaci. Asistent spíše vykonává činnosti, které se vážou na výkon trestu obecně prospěšných prací a také probačním dohledem.

Další agendy PMS

Obecně prospěšné práce

Pokud je odsouzenému uložen trest v podobě obecně prospěšných prací, musí provést v předem stanoveném rozsahu určitou práci, která představuje například údržbu a úklid veřejných budov, veřejných prostranství nebo komunikací, tedy k obecně prospěšným záměrům. Nebo se může jednat i o jiné obdobné činnosti, které jsou ve prospěch obcí, státních nebo jiných prospěšných institucí, zabývající se například školstvím, životním prostředím, ochranou zvířat, vzděláním, kulturou, vědou charitativní, sportovní a další činnosti. Práce však nesmí fungovat pro výdělečný účel. (Přesličková, Gajdoš, Krutina, 2003)

Trest obecně prospěšných prací je alternativou pro trest představující odnětí svobody nebo lze ho uložit v případě povinnosti v rámci podmíněného zastavení stíhání trestného nebo také při podmíněném odsouzení. Orgán ukládající trest obecně prospěšných prací je soud, který ukládá 50–300 hodin pro dospělé osoby a 50–150 hodin u mladistvých za

trestný čin, na který byl zákonem stanoven trest odnětí svobody, kdy jeho hranice nepřesahuje 5 let. (Pmscr.cz, 2019).

Tento trest obviněný vykonává v oblasti okresního soudu, který je příslušný podle místa, kde pachatel bydlí. Pokud odsouzený bude souhlasit, lze vykonávat tento trest i mimo tuto oblast. O tom, kde a jaký druh práce bude obžalovaný vykonávat, rozhoduje okresní soud, v jehož oblasti by měl pachatel uložený trest vykonávat. Trest v podobě obecně prospěšných prací může být plněn například u státního, městského nebo obecního úřadu, neziskových organizací či u dalších obecně prospěšných institucí. Obžalovaný musí trest vykonat osobně, bezplatně, ve svém volném čase a nejpozději do jednoho roku, kdy soud nařídil výkon tohoto trestu. Po dobu výkonu trestu obžalovaný spolupracuje s úředníkem PMS, se kterým má úzké kontakty. Úředník spolupracuje se soudem a výše postaveným soudním úředníkem, účastní se zabezpečení výkonu uloženého trestu, a to od samotného počátku a dále je také ve styku s určitou institucí, u níž měl být trest vykonán, kontroluje a eviduje výkon trestu obecně prospěšných prací. (Přesličková, Gajdoš, Krutina, 2003)

Probační úředník má na starost i to, aby pachatel v budoucnu žil spořádaný život, bral v potaz zákon a dodržoval ho, převzal odpovědnost za vzniklé škody, které vznikly v důsledku jeho jednání a zároveň aby tyto škody nahradil, dodržel soudem stanovené povinnosti a omezení, posílil svoji schopnost, žít podle státem nařízených zákonů a tak dále. Po dokončení uloženého trestu je i administrativně trest ukončen a na obviněného se nyní hledí, jako by odsouzen nebyl. To platí i v případě, pokud je pachatel od výkonu uloženého trestu nebo jeho části upuštěno pravomocně. Příslušný zákon pak v rámci zmiňovaného institutu upraví i přeměnu daného trestu, a to na trest nepodmíněný. (Ščerba, 2014)

Parole

Parolí rozumíme situaci, kdy dochází k podmíněnému propuštění, a to z výkonu trestu odnětí svobody. Tento pojem pochází z francouzštiny, kde toto slovo znamená „výpověď“. Pojem „parole“, který je ve spojení propuštěným pachatelem z vězeňského prostředí, znamená podmíněné propuštění neboli propuštění na čestné slovo či slib, kterým pachatel slibuje, řádné chování. (Pmscr.cz, 2019).

Účelem práce probačního asistenta a úředníka s pachatelem (klientem) a obětí (také klientem), trestného činu je to, aby shromáždil a vyhodnotil veškeré důležité

informace, a to ještě před rozhodnutím o podmíněném propuštění, o kterém soud rozhodl. Tyto informace jsou důležité pro rozpoznání potřeb a případných rizik pachatele v závislosti s jeho začleněním se do společnosti, tedy návratem na svobodu. Probační asistent/úředník sestaví analýzu představující možná rizika návratu nebo zopakování trestného činu a dále se pak zabývá a zároveň vyjádří ke specifickým potřebám pachatele jako například problém související s bydlením po návratu na svobodu, léčba závislosti či potřeba zvýšit pracovní schopnosti a dovednosti apod.). Na základě těchto okolností poté PMS doporučí nebo nedoporučí soudu podmíněné propuštění pachatele, které dále může být pojeno v rámci stanovení určitých podmínek pro podmíněné propuštění. Příkladem je stanovení povinnosti v rámci absolvování rekvalifikačního programu, uložení dohledu nad pachatelem, který byl podmíněně propuštěn, uložení omezení, které nařizuje zákaz kontaktu s určitou konkrétní osobou a jiné. V případě, že soud rozhodne o podmíněném propuštění pachatele, nad kterým je soudobě stanoven i dohled probačního asistenta/úředníka, PMS vykonává kontrolu nad plněním určitých podmínek v rámci zkušební doby stanovené pro podmíněné propuštění, a to v rozměru minimálně jednoho až maximálně sedmi let. U mládeže je to pak pět let. Dále pak také poskytuje podporu v rámci řešení určitých problémů, které souvisejí se začleněním se pachatele do společnosti, tedy s návratem na svobodu. (Štern, 2010)

Trest domácího vězení

Podle Čádové trest domácího vězení přichází, kdy pachatelé „*nesplňují podmínky pro uložení mírnějšího trestu odnětí svobody podmíněně odloženého, a není nutno jim uložit trest odnětí svobody vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu, osobě a poměrů pachatele.*“ Trest je založen na slibu pachatele, že se bude zdržovat ve svém obydlí a bude spolupracovat při výkonech kontroly trestu. (Čádová in Štern, Ouředníčková, Doubravová, 2010, s. 150)

Jasnou výhodou je to, že odsouzený není omezen v zaměstnání, to znamená, že řádně do zaměstnání dochází, ale má povinnost „*zdržovat se v obydlí ve dnech pracovního klidu a pracovního volna po celý den a v ostatních dnech v době stanovené soudem tak, aby výkon trestu nebránil právě zaměstnání odsouzeného, potřebné lékařské péči či účasti na bohoslužbách i ve dnech pracovního klidu a pracovního volna.*“ (Pmscr.cz, 2019)

Z předchozího textu je zřejmé, že pracovník probační a mediační služby zastává důležitou roli v rámci uplatnění sociální práce v restorativní justici. Pracovník probační

a mediační služby provádí výkon sociální práce skrze probaci, mediaci, obecně prospěšné práce a paroli.

3 Metody sociální práce vhodné pro výkon pro probaci a mediaci

V této kapitole se vymezi pojem sociální práce, poté se zaměří na metody a techniky sociální práce vhodné pro využití v trestní justici. Tato kapitola je také zaměřena na metody práce s pachateli a oběťmi trestných činů v PMS. Tato poslední kapitola je pro výzkumnou část důležitá, protože se práce zaměřuje na to, „Jak hodnotí pracovníci PMS v kraji Vysočina využívání metod a technik sociální práce.

Dle Matouška a kol. (2003, s. 10) sociální práce je „*společenskovědní disciplínou i oblastí praktické činnosti. Sociální práce se opírá jednak o rámec společenské solidarity, jednak o ideál naplňování individuálního lidského potenciálu. Sociální pracovníci pomáhají jednotlivcům, rodinám, skupinám i komunitám dosáhnout způsobilosti k sociálnímu uplatnění nebo ji získat zpět. Kromě toho pomáhají vytvářet pro jejich uplatnění příznivé společenské podmínky. U klientů, kteří se již společensky uplatnit nemohou, podporuje sociální práce co nejdůstojnější způsob života.*“

Matoušek (2003, s. 13) uvádí: „*Většina západních autorit i našich odborníků si pojem metody sociální práce vykládají tak, že se váží na:*

- *cílový subjekt (práce s jednotlivcem, skupinou, rodinou, komunitou apod.);*
- *jeho aktuální situaci (sociální znevýhodnění na začátku života, předvídatelné a nepředvídatelné sociální události);*
- *relevantní vztahový kontext (vrstevnická skupina, rodina, organizace);*
- *systémové vazby (regionální, národní či nadnárodní sociální politika).*“

Sociální práce úzce souvisí s ostatními obory jako je sociologie, psychologie, právo aj. Pokud bychom se podívali na vymezení pojmu metoda ze sociologického hlediska, v sociologickém slovníku nalezneme, že Jandourek (2001, s. 156) metodu vysvětluje jako „*vědomý nebo nevědomý systemický postup nějakého jednání směřující k dosažení cíle.*“

Americká národní asociace sociálních pracovníků pojem sociální práce vymezuje jako profesní aktivitu zaměřenou na pomáhání jednotlivcům, skupinám nebo komunitám zlepšit nebo obnovit jejich schopnost sociálního fungování a na tvorbu společenských

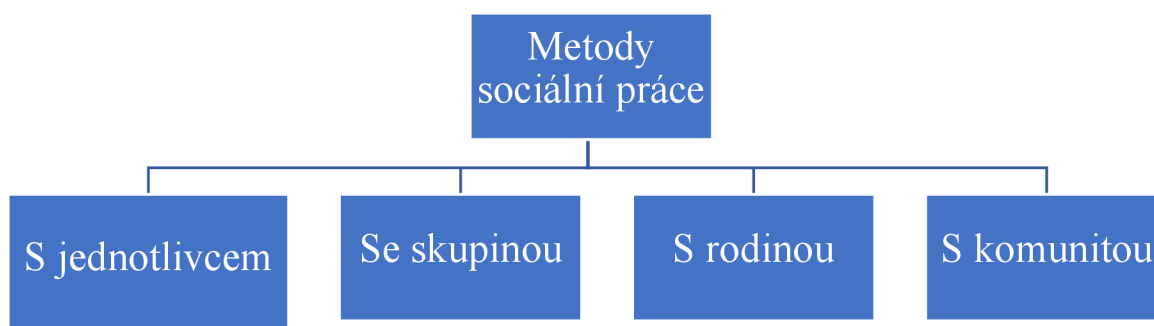
podmínek příznivých pro tento cíl. PMS je specializovaná služba sociální, která působí ve spolupráci s Ministerstvem spravedlnosti. Sociální práce v rámci PMS se zakládá zejména na metodě individuální z hlediska práce s klientem, který spadá do skupiny cílové PMS, to je tedy poškozeným a obviněným z trestného činu. Značně se využívá spolupráce s klientem (obžalovaným a obětí) a dále se všemi subjekty, které se účastnili na případu. Cílem je dosáhnout a naplnit poslání PMS. Z hlediska mediace zde jako zprostředkovatelé vystupují již zmiňovaní probační úředníci. Činnosti PMS můžeme dělit na řízení před soudem, přípravné řízení, paroli, probaci, obecně prospěšné práce z hlediska zavedené a platné metodiky. (Matoušek, Kodymová Koláčková, 2010)

Sociální práce úzce souvisí s ostatními obory jako je sociologie, psychologie, právo aj. Pokud bychom se podívali na vymezení pojmu metoda ze sociologického hlediska, v sociologickém slovníku nalezneme, že Jandourek (2001, s.156) metodu vysvětluje jako „*vědomý nebo nevědomý systemický postup nějakého jednání směřující k dosažení cíle.*“

3.1 Metody a techniky sociální práce vhodné pro využití v trestní justici

Většina autorů odborné literatury jako je Matoušek, Řezníček aj. zabývající se metodami sociální práce, rozdělují tyto metody do čtyř základních skupin. Metody představují, s kým sociální pracovník pracuje. Přehled dělení metod sociální práce si můžeme graficky znázornit na následujícím schématu:

Schéma č. 1: Metody sociální práce

Vzhledem k uvedenému schématu se budeme zabývat v celé teoretické části této práce pouze metodou sociální práce s jednotlivcem. Tyto metody sociální práce je pro nás výchozí, neboť se především s těmito metodami pracuje ve střediscích Probační a mediační služby ČR.

Techniky sociální práce znamenají to, s čím sociální pracovníci pracují, jaké nástroje využívají při konkrétní práci s klientem, ať už využívají kteroukoli výše zmiňovanou metodu sociální práce (s jednotlivcem, skupinou, rodinou nebo komunitou).

Dle Králové (2002, s. 6) technika znamená zdroj určitých poznatků, sociální diagnostiky, a také samotné sociální terapie. Techniky mohou pomoci:

- *motivovat klienta ke spolupráci, k práci na sobě samém;*
- *zprostředkovávat klientovi jiný pohled na jeho problém, situaci, jeho samého;*
- *zvýšit sociální vnímavost klienta i naši;*
- *přicházet na možnosti řešení, konkretizovat problémy, objevovat souvislosti, vést klienta ke zodpovědnosti za sebe, svá rozhodnutí, za své chování a nést i následky.*

Případová práce

Případová práce znamená zaměření se na jedince, případ. Práce s jednotlivcem je v oblasti sociální práce často uplatňovaným přístupem, i přesto, že je náročný z hlediska profesionální vybavenosti i osobnostních dispozic sociálního pracovníka.

Dle Havránkové (in Matoušek a kol. 2003) základem případové práce je práce s klientem, tedy využití metody sociální práce s jednotlivcem. Velkou roli zde hraje porozumění klientově rodině, společnosti, kultuře, ve které se klient nachází.

Havránková (in Matoušek 2003, s. 75) dále popisuje: „*Pro vytvoření dobrého vztahu s klientem, ale i pro celý proces případové práce je zásadně důležité zvládnout umění rozhovoru.*”

Rozhovor

Pokud hovoříme o rozhovoru, můžeme obecně říct, že je nejdůležitějším prostředkem komunikace mezi sociálním pracovníkem a klientem.

Rozhovor dle Havránkové (in Matoušek, 2003) znamená sdělování a sdílení pocitů, názorů, zkušeností, ale i nadějí mezi dvěma nebo více osobami. V rozhovoru jde o to, aby se zúčastněné osoby vzájemně pochopily a poskytly si zpětnou vazbu, radu apod. To se může stát pouze pod podmínkou, pokud se mezi nimi vytvoří vzájemný

důvěrný vztah. Jedině tak sociální pracovník může klienta přivést k určité požadované změně.

Pro inspiraci k potřebné změně klienta se mohou sociální pracovníci opřít o směr zvaný psychoterapie rozhovorem. Dle svého autora nazývaný nejčastěji jako terapie rogersovská.

Dle Vymětala (in Matoušek, 2003) jsou v tomto přístupu nejpřínosnější následující vlastnosti pracovníka, respektive terapeuta: autenticita – pravdivost, věrohodnost, ryzost a kongruence, empatie, reflexe, akceptace a úcta ke klientovi.

Aktivní naslouchání

Jestliže hovoříme o rozhovoru, je důležité zdůraznit dovednost aktivního naslouchání. V rozhovoru by si měly zúčastněné osoby vzájemně naslouchat a neměly by se pouze poslouchat. Dovednost naslouchat znamená nejen pochopení věcného obsahu sdělení, ale dovednost vnímat i emoční stránku sdělení.

Havránková (in Matoušek, 2003) popisuje aktivní naslouchání jako dovednost, která klientovi poskytuje dostatek zpětných vazeb od pracovníka. Zahrnuje v sobě objasňování, parafrázování, reflektování a shrnování.

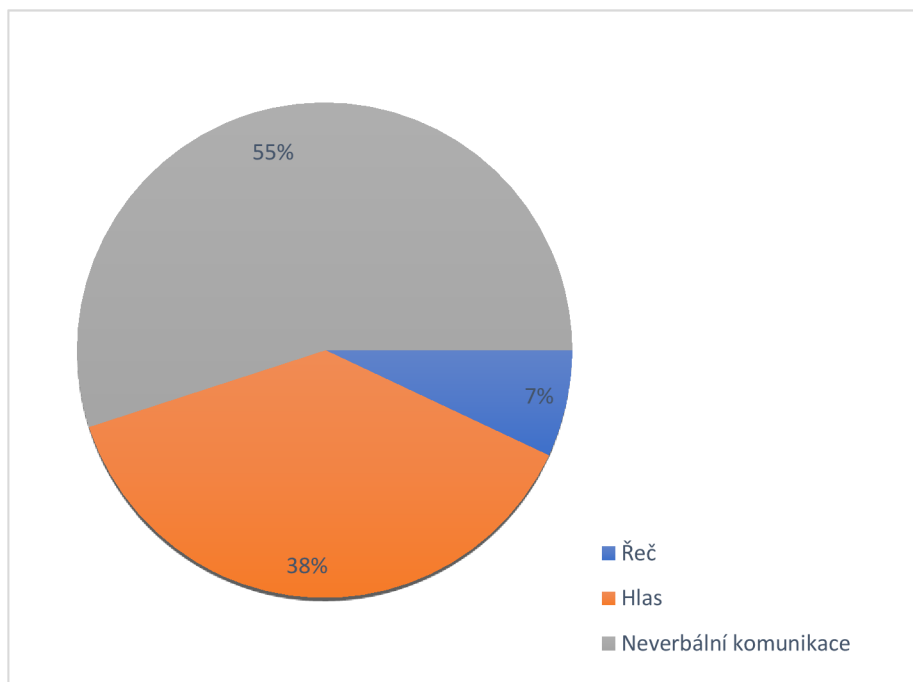
Neverbální komunikace

Havránková (in Matoušek, 2003) popisuje nonverbální komunikaci neboli mimoslovní vyjadřování jako proces, který se děje většinou bez našeho vědomého úmyslu. Každý člověk nonverbální komunikací vysílá určité zprávy, které buď člověk zachytí svým pozorným vnímáním, nebo nezachytí. Pozorné vnímání těchto projevů nám může dokreslit mnoho nejasných a důležitých detailů o člověku. Sociálním pracovníkům se tímto způsobem otevírá další cesta ke klientovi.

Tento druh komunikace v sobě zahrnuje různé složky a autoři se svým dělením odlišují. Nelešovská (2005) zařazuje do nonverbální komunikace proxemiku (přibližování, oddalování), haptiku (kontakt), posturiku (postoje), kineziku (bezděčné pohyby), gestiku (gesta), mimiku (výrazy obličeje), pohledy (řeč očí) a paralingvistiku (tón, zabarvení hlasu). Naopak Havránková (in Matoušek, 2003) její složky pojmenovává jiným způsobem a řadí do tohoto druhu komunikace pouze oční kontakt, odstín hlasu, výraz obličeje, ruce, pozice těla a celkový zjev (např. oblečení).

Pokud sdělujeme nějakou informaci, pak pouze 7 % z celkového projevu je spojeno se samotnou mluvenou řečí. Mnohem důležitější je výraz tváře (55 %), tón hlasu (38 %) i jiné formy projevu spojeného s řečí těla (Řehoř, 2012).

Graf č. 1: Čím nejvíce upoutáme pozornost při jednání

Zdroj: Řehoř 2012 – vlastní zpracování

3.2 Metody práce s pachateli trestných činů

PMS dělí pachatele daného trestného činu na mládež a dospělé pachatele. Pod tento termín se řadí pachatelé mladiství, tedy ti, kteří provinění spáchali a poté děti, které jsou mladší 15 let, kdy se tyto děti dopustily trestného činu, který se u právně odpovědných osob uložil jako trestný. Je nutné zmínit, že definici konceptu mládež v současnosti nemůžeme nalézt, avšak z hlediska platné legislativy a dále v souladu, kde převažují části veřejnosti odborné, jsou výše uvedené definiční formulace v této práci zvolené. Klientem PMS může být také osoba, které vznikly škody díky spáchanému trestnému činu. Počet těchto klientů není nikterak omezen, hlavní je to, aby souhlasili s alternativními způsoby při řešení konfliktů, při kterých se mediátor snaží najít takové řešení, které bude přijatelné vzájemně v rámci probíhajícího trestního řízení. Úředníci pracující pro PMS po celou dobu procesu trestního řízení spolupracují s obětí neboli poškozeným. Díky této

spolupráci je poškozenému nabízena jednak informační potřebná pomoc a jednak psychosociální pomoc. (Matoušek, Koláčková, Kodymová, 2005)

Probačním dohledem rozumíme konkrétní institut v rámci systému trestního. Tento dohled lze dělit na probační dohled, který je stanoven zákonem o soudnictví ve věcech mládeže a dále na probační dohled, který je veden nad dospělým obžalovaným. Dohled začíná v okamžiku, kdy je pachateli uložen alternativní trest nebo opatření, kterým soud uložil po stanovenou zkušební dobu dohled. Dohledem se podle ust. § 26a zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů. Tím se rozumí kontakt obžalovaného s úředníkem PMS, a to na pravidelné bázi, spolupráce při realizaci a tvorbě probačního programu, který probíhá ve zkušební době a v neposlední řadě kontrola v rámci dodržování uložených podmínek obviněnému soudem či z tohoto zákona vyplývajících. Probační dohled stanoví soud ve svém rozhodnutí v rámci potrestání o podmíněném upuštění nebo o zastavení stíhání trestního, při podmíněném odsouzení nebo při podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Probační dohled probíhá v rámci osobního kontaktu obviněného nebo odsouzeného s probačním úředníkem na středisku probační a mediační služby příslušného dle místa pobytu klienta. (Štern, 2010)

Účelem dohledu je především sledování a kontrola chování pachatele, čímž je zajišťována ochrana společnosti a snížení možnosti opakování trestné činnosti a odborné vedení a pomoc pachateli s cílem zajistit, aby v budoucnu vedl řádný život. Probační úředník vede o jednotlivých setkáních s klientem záznamy, které eviduje v probačním spise. O tom, jak dohled probíhá, musí nejméně jednou za půl roku podat zprávu předsedovi senátu soudu, který dohled uložil. Spolupráce s probačním úředníkem je vždy pro klienta povinná a trvá do skončení zkušební doby. Probační úředník má právo v rámci probačního dohledu navázat kontakt s rodinou klienta, s poškozeným, se zájmovou organizací, zaměstnavatelem, školou, kde se klient zdržuje. Vedle výše popsaného dohledu lze nahradit vazbu dohledem probačního úředníka, a to podle ust. § 73 odst. 1 písm. c) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů. Obviněný, na něhož byl probační dohled úředníka PMS vysloven, který nahrazuje vazbu, má povinnost se dostavit k tomuto přidělenému úředníkovi, a to v předem stanovených lhůtách, změna bydliště je možná pouze se souhlasem úředníka a dále se musí obviněný podrobit dalším stanoveným omezením

z hlediska rozhodnutí, kdy cílem je, aby se obvinění nedopustil znovu trestné činnosti a nehatil proces trestního řízení. (Štern, 2010)

Pokud se provinění dopustí mladistvá, může jim podle § 10 odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže být uložena jenom ochranná, trestní a výchovná opatření, která jsou podrobně upravena uvedeným zákonem. Nejmírnějším druhem sankce je výchovné opatření, lze tato opatření mezi sebou kombinovat a patří k nim i mimo probačního dohledu úředníka PMS také probační program, výchovná omezení, výchovné povinnosti nebo napomenutí s výstrahou. Podle výše uvedeného zákona lze probační dohled dělit na dohled u dětí, které jsou mladší 15 let a dohled nad mladistvými. Zákon pak ještě rozeznává i probační dohled u pachatelů blízkých věku mladistvých. Setkání probačního úředníka s mladistvým může být v procesu trestního řízení prospěšné jak pro soud mládeže, tak i pro mladistvého. Soud může díky informacím, které získal díky probačnímu úředníkovi uložit nejvíce vhodnou sankci pro mladistvého. V rámci této skutečnosti může probační úředník a jeho dohled nad mladistvým zároveň plnit funkci soudní pomoci, která spočívá v zjišťování různých informací o jeho sociálním nebo rodinném prostředí o obvinění atd. K tomu, aby byl vysloven dohled nad mladistvým v etapě ukončení nepravomocného trestního řízení je třeba mít souhlas od mladistvého obviněného klienta. Nad mladistvým lze probační dohled vyslovit i v případě pravomocného ukončení věci, kdy souhlas mladistvého v tomto stádiu není pro uložení dohledu třeba. (Vanduchová, Špundová, 2003)

3.3 Metody práce s oběťmi trestných činů

Základním nástrojem pracovníka při práci s obětí je vedení profesionálního rozhovoru. Okamžitou pomoc oběti bezprostředně po trestném činu pracovník zaměřuje na zjišťování tělesných a psychických následků a na jejich okamžité ošetření. Zvláště významné je to u obětí sexuálního násilí – jde většinou o ženy, které jsou kromě zranění ohroženy pohlavně přenosnými chorobami a nechtěným těhotenstvím. Pracovník nabízí návštěvu zdravotnického zařízení, lékaře. Při psychických obtížích doporučuje navštívit intervenční centrum, krizové centrum, nemocniční oddělení psychiatrie apod. Významným prvkem v práci s obětí ve fázi šoku nebo těsně po něm je práce s emocemi oběti. Je nutné, aby pracovník zachoval rozvahu, neprojevoval negativní emoce (překvapení, hrůzu, strach, fascinaci příběhem), vedlo by to ke znejistění oběti.

Osvědčuje se klidný přístup a nenaléhání na oběť. Je důležité, aby oběť v této fázi nebyla sama. Pracovník zjišťuje sociální okolí oběti a případně se snaží zajistit společnost rodiny, přátel. Ptá se, co bude oběť dělat nyní, co zítra. V případě osamělého člověka lze uvažovat o hospitalizaci na krizovém lůžku. Zároveň je potřeba ošetřit oběť před hrozícím nebezpečím. ZOTČ v tomto smyslu popisuje katalog opatření, která mohou být na základě jiných předpisů učiněna ve prospěch zvýšení bezpečí oběti. (Gřivna, Scheinost, Zoubková, 2014)

Způsob práce s obětí je v obecné rovině závislý na: (Herich, 2014)

- době, která uběhla od spáchání trestného činu;
- tom, zda oběť přišla sama nebo byla ke spolupráci vyzvána;
- fázi trestního řízení (pokud bylo zahájeno);
- aktuálním stavu oběti;
- újmě, která oběti vznikla;
- zakázce oběti (co oběť chce).

Další práce s obětí probíhá ve třech rovinách: (Herich, 2014)

- umožnění ventilace emocí, převyprávění příběhu;
- příprava oběti na možnou reakci okolí (vč. OČTŘ) na traumatickou událost;
- orientace na další život.

Jak a kdy oslovit oběť s nabídkou spolupráce

Jak bylo uvedeno, spolupráce s obětí může být zahájena na základě iniciativy pracovníka nebo oběti samé. Pro pracovníka je nutné, aby si uvědomil, že oběť často vstupuje do pro ni neznámého prostředí institucionální pomoci, ve kterém se zpočátku neorientuje a připadá si nejistě. Pro některé oběti je obtížné mluvit o svých zkušenostech a zážitcích s cizími lidmi. Některé oběti se při rozhodování, zda a kam se mají v případě pomoci obrátit, potýkají s bariérami, které lze na základě analýzy rozdělit do tří skupin. (Interní materiál PMS v ČR)

Nejčastější variantou je oslovení oběti po pověření střediska k probačním nebo mediačním činnostem. V přípravném řízení je možné oběť oslovit i před takovým pověřením, vytipováním případu z vlastní iniciativy. O vstupu do případu je nutné informovat příslušného státního zástupce ihned poté, co oběť vysloví souhlas

se spoluprací. Je zcela v kompetenci pracovníka, jaký způsob kontaktu zvolí – zda telefonický, písemný, osobní či elektronický. Nelze výhradně doporučit konkrétní způsob kontaktu, byť v praxi se osvědčuje zejména písemné či telefonické oslovení. (Čírtková, Vitoušová, 2007)

U telefonického kontaktu

Existuje riziko nevhodného načasování (oběť řídí osobní automobil, je v obchodě, na úřadech apod.), výhodou je však rychlost. Oběť se může ihned doptat na některé záležitosti, což jí může přesvědčit o potřebnosti spolupráce. Cílem telefonického rozhovoru v této fázi by mělo být spíše pozvání (motivace) k osobnímu jednání než realizace vlastní konzultace.

U písemného kontaktu

Včetně kontaktu přes datovou schránku) může být výhodou skutečnost, že oběť si může pozvání promyslet, doplnit si informace o PMS např. na internetu, poradit se se známými apod.

E-mail

Tuto formu komunikace lze využít spíše ve fázi další spolupráce s obětí, v průběhu mediačních či probačních činností, po domluvě s obětí apod.

Osobní kontakt v místě bydliště

Lze realizovat v individuálních případech, je-li to žádoucí z hlediska času, charakteru újmy či specifika oběti (hendikep, obavy opustit bydliště, nemajetnost apod.). Pracovník hodnotí rizika takové návštěvy a v případě hrozícího nebezpečí je nutné, aby návštěvu realizoval za účasti dalšího pracovníka. (Čírtková, Vitoušová, 2007)

Především v případech zvlášť zranitelných obětí pracovník kontaktuje oběť ihned po obdržení podnětu k případu. Není nutné čekat na úvodní konzultaci s pachatelem a znát jeho postoj k věci. Termín návštěvy pracovník volí tak, aby maximálně eliminoval setkání oběti s pachatelem v prostorách střediska PMS. V daných případech je žádoucí s obětí navázat osobní spolupráci s cílem získat informace o možných rizicích ze strany pachatele – často se totiž jedná o osoby, které jsou nebo byly v příbuzenském či jiném blízkém poměru k oběti. V případě, že se oběť na jednání nedostaví, je na místě si ověřit, zda jí byla písemnost doručena. V případě, že se písemnost vrátí zpět se sdělením, že je adresát na uvedené adrese neznámý, pracovník ověří aktuální kontakty dotazem na soud. Pozvánky oběti lze zasílat poštou obyčejně. Existuje-li ale zvýšená potřeba s obětí

spolupráci skutečně navázat, je-li s tím spojené riziko možného ohrožení ze strany pachatele nebo existují-li problémy s doručením, je možné oběti poslat pozvánku s dodejkou do vlastních rukou. Pokud má oběť zřízenou datovou schránku, je třeba tuto formu zasílání písemností upřednostnit. (Čírtková, Vitoušová, 2007)

Jak se připravit na konzultaci (poradenství) s obětí

Podle zákona o sociálních službách č. 108/2006 Sb., je vymezeno základní a odborné poradenství. Sociální poradenství, v režimu tohoto zákona, poskytuje osobám v 21 nepříznivé situaci potřebné informace, které přispívají pro řešení jejich dané situace. Primární sociální poradenství patří a je součástí veškerých typů sociálních služeb. Odborné poradenství v sociální sféře zahrnuje rodinné a manželské porady, občanské porady, poradenství sociálně právní pro lidi trpící zdravotním postižením a také pro seniory, poradenství pro poškozené díky spáchanému trestnému činu nebo domácího násilí a sociální práci s lidmi, kteří jsou nepřizpůsobiví vůči společnosti. Služba zahrnuje jednak poradenství a jednak opatření kontaktu s terapeutickými činnostmi, společenským prostředím a dále také pomoc v rámci prosazování zájmů a práv. (Květenská, 2015)

Je nutné mít na paměti, že konzultace s obětí může být velmi náročná. V důsledku traumatického zážitku se mění emoční prožívání oběti, převažují negativní, tíživé pocity. Oběť může být zoufalá, přecitlivělá, vztahovačná, může bagatelizovat či naopak zveličovat projevy symptomů apod. Pro zajištění pocitu bezpečí a jistoty oběti je důležitá důsledná příprava, a to jak po odborné stránce (informace ze spisu, výpovědi obětí apod.), tak i po stránce osobní (naladění se na práci s obětí, zklidnění se, uzpůsobení kanceláře konzultaci, vytvoření vlídného a respektujícího prostředí, vyvětrání místnosti, příprava nápoje apod.). Je-li to možné, pracovník neplánuje konzultaci s obětí před náročnými konzultacemi s pachateli či po nich. Pracovník si připraví dostatečný časový prostor pro první kontakt s obětí, zejména jedná-li se o zvlášť zranitelnou oběť, zároveň se na oběť „naladí“. Je rovněž žádoucí, aby si pracovník sestavil seznam možných otázek či okruhů témat, o kterých chce s obětí mluvit. Pomoc oběti začíná již při vstupu do budovy. Pokud je vstup do budovy, kde sídlí pracoviště PMS, spojen s kontrolou bezpečnostními rámy nebo justiční stráží, je důležité na to oběť předem upozornit a vysvětlit, proč se tak děje. Případně je vhodné, aby pracovník oběť vyzvedl již u vstupu do budovy. Výše zmíněná

kontrola může pro oběť znamenat narušení její anonymity a zvýšit její nejistotu. (interní materiál PMS ČR, 2016)

Z výše uvedeného textu je důležité, aby oběť zachovala klid a pokusila se o návrat k běžným činnostem, kterým pomáhá pracovník PMS. Pracovník může oběť upozornit na to, že se mohou objevit emoce související s traumatizací – pocity viny, otázky typu „Proč se to muselo stát zrovna mně?“ apod. Dále často dochází k vybavování vzpomínek na událost trestného činu. V tomto ohledu je důležité ubezpečit oběť, že uvedené jevy a emoce jsou „normální“ reakcí na traumatizující událost. Proto je dobré, aby pracovník PMS poskytl krizovou intervenci, která je nezbytnou výbavou pro pracovníka. Pracovník by neměl nechávat oběť samotnou, nebát se emocí, a hlavně vyzývat oběť k návratu k běžným činnostem.

Oběť často své postavení porovnává s postavením pachatele, který, na rozdíl od ní disponuje velkým množstvím práv. Oběť si může myslet, že ona sama nemá při srovnání s pachatelem téměř žádná práva. To ji často vede k pocitu že „nic nezmůže“. Jedním ze způsobů, jak oběti dodat podporu, je informovat ji o existenci zákona o obětech trestných činů a o jejích právech a postavení.

V poslední kapitole teoretické části se vybraly vhodné metody, které se využívají v trestní justici. Také se zabývala pojem sociální práce, zaměřila se na metody práce s pachateli a oběťmi trestných činů v PMS. Na tuto oblast navazuje dále výzkumné šetření, kterým se bude zabývat výzkumná část v následující kapitole. Než se bude pokračovat výzkumným šetřením, shrnu v pár řádcích teoretickou část práce. V teoretické části byly rozebrány dle dostupné literatury základní pojmy této práce, jimiž je tedy pojem restorativní justice, kde se zaměřilo na její hodnoty a potřeby. Restorativní justice se zaměřuje především na potřeby a hodnoty poškozených osob. V další kapitole byly vysvětleny role probační a mediační služby. Dále zde byla popsána mediace a její specifika v trestním řízení a role pracovníka v oblasti probace. Ve třetí a poslední kapitole byly zmíněny metody a techniky sociální práce vhodné pro výkon pro probaci a mediaci, kterým se dále budeme zabývat ve výzkumném šetření.

4 Výzkumná část

Teoretická část byla věnována pojmům, které se vztahují k tématu metod a technik sociální práce probační a mediační služby z pohledu pracovníků PMS v kraji Vysočina. V teoretické části byl zároveň naplněn obsah tématu.

Výzkumná část navazuje na část teoretickou, kde byly popsány metody a techniky sociální práce vhodné pro výkon probační a mediační. Tato poslední kapitola je pro výzkumnou část důležitá. S pracovníky PMS byly provedeny rozhovory k výzkumnému šetření.

Bude stanovena metodologická část, pro kterou bude zvolená vhodná metoda. V této části bude nejdříve vymezen cíl výzkumné práce, který je rozdělen na cíl hlavní a dalších sedm dílčích cílů, které budou uvedeny níže. Dále budou stanoveny výzkumné otázky. Hlavní cíl byl zvolen z důvodu toho, jak pracovníci PMS hodnotí a vnímají metody a techniky, které využívají při své práci s klienty. Je důležité vyslechnout a poznat jejich vnímání pro tuto oblast, která může být užitečná pro budoucí pracovníky PMS, ale i pro veřejnost. V rozhovoru jsou standardizované otázky, účastník výzkumu je povzbuzován k volnému vyprávění. Je nutné brát ohled na to, že rozhovory jsou individuální a kladení výzkumných otázek závisí na bohatosti vyprávění pracovníka. V dalším kroku je nutné popsat výzkumnou metodu, která je pro tuto práci využita, jedná se o metodu kvalitativní. V této kapitole se rozeberou výsledky celého výzkumného šetření.

4.1 Hlavní cíl výzkumu a výzkumné dílčí cíle

Hlavním cílem výzkumné části je zjistit, jak hodnotí pracovníci PMS v kraji Vysočina využívání metod a technik sociální práce. Tento hlavní cíl je zvolen kvůli podceňování a nezmapování problematiky PMS v rámci trestní politiky. Práce se bude zabývat tím, jak se ke klientům přistupuje a zda existují metody jak s nimi pracovat. Zároveň by měla práce podat výklad ohledně metod a technik probační a mediační služby sociální práce z pohledu pracovníků, kteří v této sféře pracují. Práce se snaží zachytit jejich osobní zkušenost, názory či pocity a jak sami pracovníci hodnotí využívání metod a technik v sociální práci. Hlavní cíl spočívá, aby odhalil základní poznatky ohledně využívání sociální práce v PMS. Jak vlastně pohlíží na svou práci úředníci a asistenti ve svých střediscích. Je potřeba zmapovat tuto oblast, protože je velmi důležité, aby pracovníci na

PMS nahlíželi na svou práci, a aby sami řekli, jak hodnotí metody a techniky při práci s klienty, zda jim to dává smysl.

DC 1: Zjistit know-how primárního kontaktu.

Tento dílčí cíl 1 napomůže problematice prvního osobního kontaktu pracovníka PMS s klientem. Ten je velice důležitý, neboť představuje „umění“ navázat kontakt s klienty, navodit uvolněnou atmosféru. Od počátečního kontaktu se poté odvíjí budoucí spolupráce mezi těmito dvěma subjekty.

DC 2: Zjistit, jaké jsou metody práce s klienty.

Dílčí cíl 2 „pomáhá“ naplňovat cíl hlavní, a to díky zjištění metod, které střediska Probační a mediační služby ČR využívají při práci se svými klienty.

DC 3: Jaká je diference (odlišnost) práce s cílovou skupinou.

Dílčí cíl 3 popíše způsoby, jakými pracovníci PMS spolupracují s dětmi a mladistvými klienty. Zároveň jsem chtěla porovnat práci individuálních středisek PMS v kraji Vysočina.

DC 4: Zjistit, jaké jsou techniky spolupráce s klientem.

Dílčí cíl 4 „pomáhá“ naplňovat cíl hlavní, a to díky zjištění metod, které střediska Probační a mediační služby ČR využívají při práci se svými klienty.

DC 5: Zjistit, jaké jsou způsoby motivace klientů.

Dílčí cíl 5 se podrobněji zabývá stěžejním úkolem pracovníků PMS při práci s klienty, neboť ti bývají často vůči pracovníkům rezistentní. Konkrétně se jedná o motivaci, jako techniku, prostřednictvím které se pracovníci PMS snaží o to, aby klienti plnili dané podmínky trestu nebo povinnosti, nadále nepáchali trestnou činnost a byli společensky přizpůsobiví.

DC 6: Zjistit, jaká je percepce (osobní vnímání pracovníků) existence alternativních trestů.

Dílčí cíl 6 se bude zabývat otázkou existence alternativního řešení trestních věcí v justici ČR a s ním spojené ukládání této alternativy soudy.

DC 7: Zjistit, jaké je personální zabezpečení, bezpečnost pracovníků na střediscích.

Dílčí cíl 7 bude zjišťovat osobní bezpečnost pracovníků na jednotlivých střediscích PMS v kraji Vysočina. Bezpečnost pracovníků PMS je nezanedbatelným jevem,

neboť při výkonu činnosti se setkávají s nebezpečnými klienty, kteří jsou obviněni z trestné činnosti, anebo již za trestný čin byli odsouzeni.

4.2 Metoda výzkumu

Výzkumná část se bude zabývat samotným kvalitativním výzkumem. Kvalitativní výzkum má hlubší porozumění zkoumané společnosti. Jako výhody kvalitativního výzkumu Hendl (2012) uvádí menší počet informantů, možnost osobních rozhovorů, nemožnost zobecnění při rozhovoru face to face a možnost zkoumání problémů přesněji a do hloubky. Kvalitativní výzkum může využívat několika metod, zejména popis místa konání, citace, poznámky z terénu a rozhovor.

Kvalitativní výzkum představuje metodu empirického výzkumu, která se zaměřuje na to, jak jednotlivci a skupiny nahlízejí, chápou a interpretují svět. Tento druh výzkumu se snaží interpretovat pohledy subjektů na zkoumaný předmět tím, že výzkumník přejímá jejich perspektivu. Jeho charakteristickým znakem je to, že se uskutečňuje v přirozených podmínkách (Hendl, 2012).

V rámci kvalitativního výzkumu je založeno využít metodu získávání dat za pomoci polostrukturovaného rozhovoru. Tato metoda je zvolená, protože poskytuje možnost ihned reagovat na jednotlivé odpovědi informantů a přidat další otázky, které umožní upřesnění některých odpovědí na předem dané otevřené otázky. Polostrukturovaný rozhovor kombinuje výhody a minimalizuje nevýhody obou krajních forem rozhovoru, tedy nestrukturovaného a strukturovaného rozhovoru. Na rozdíl od přísně strukturovaného rozhovoru nejsou všechny otázky předem dané a od nestrukturovaného se liší tím, že informant nemůže odpovídat úplně, co by chtěl a autor má tak šanci si některé otázky připravit dopředu. Výhody polostrukturovaného rozhovoru jsou především flexibilita, možnost reagovat na odpověď a využití jeho osobních specifík. Verbální komunikace je tak mezi tazatelem a dotazovaným snadnější a přirozená. Rozhovor může jít do hloubky tématu, ale zároveň se drží předepsané osnovy a je tak přehledný. (Reichel, 2009)

Nevýhoda rozhovoru je jeho časová náročnost na přípravu a následné zpracování dat. Při realizaci rozhovorů nenastal v mém případě žádný problém. Cílem rozhovorů bylo zjistit, jak hodnotí pracovníci PMS v kraji Vysočina využívání metod a technik sociální práce.

4.3 Transformace dílčích cílů

Tabulka č. 1 Transformační tabulka

Hlavní cíl	Dílčí cíle	Indikátory	Tazatelské otázky
<p>Zjistit, jak hodnotí pracovníci probační a mediační služby v kraji Vysočina využívání metod a technik sociální práce.</p>	<p>DC 1: Zjistit know-how primárního kontaktu.</p>	<p>Popis a rozhovor pracovníka PMS ČR a jeho názor.</p>	<p>TO 1: Popište mi o průběhu jednání s klientem od okamžiku, kdy za Vámi přijde do kanceláře poprvé?</p> <p>TO 2: Jak probíhá další spolupráce mezi Vámi a klientem?</p>
	<p>DC 2: Zjistit, jaké jsou metody práce s klienty.</p>	<p>Popis a rozhovor pracovníka PMS ČR a jeho názor.</p>	<p>TO 3: Popište mi o druzích práce s klientem z podrobnějšího hlediska, které využíváte?</p> <p>TO 4: Jaké máte způsoby vedení dokumentace o klientovi ve vašem středisku?</p>

Zjistit, jak hodnotí pracovníci probační a mediační služby v kraji Vysočina využívání metod a technik sociální práce.	DC 3: Zjistit, jaká je diference (odlišnost) práce s cílovou skupinou.	Popis a rozhovor pracovníka PMS ČR a jeho názor.	TO 5: Jaká je diference postupů práce s věkovými skupinami klientů?
	DC 4: Zjistit, jaké jsou techniky spolupráce s klientem.	Popis a rozhovor pracovníka PMS ČR a jeho názor.	TO 6: Jaké techniky práce využíváte v průběhu spolupráce s klientem při společných konzultacích? TO 7: Jak provádíte sociální šetření v místě bydliště, pokud pachatelovi je uložen dohled?
	DC 5: Zjistit, jaké jsou způsoby motivace klientů.	Popis a rozhovor pracovníka PMS ČR a jeho názor.	TO 8: Jakým způsobem Vy svého klienta motivujete ke spolupráci a naplnění cíle?
	DC 6: Zjistit, jaká je percepce (osobní vnímání pracovníků)	Popis a rozhovor pracovníka PMS ČR a jeho názor.	TO 9: Jaký je Váš osobní názor či pohled na možnost uložení alternativního trestu?

	existence alternativních trestů.		
	DC 7: Zjistit, jaké je personální zabezpečení, bezpečnost pracovníků na střediscích.	Popis a rozhovor pracovníka PMS ČR a jeho názor.	TO 10: Je zajištěna Vaše a jiných pracovníků bezpečnost na středisku?

Zdroj: Autorka práce, 2021 (vlastní šetření)

4.4 Volba výzkumného souboru

Výzkumný soubor pro praktickou část diplomové práce bylo zvoleno tak, aby se naplnil předem stanovený hlavní cíl výzkumné části. Hlavní cílem výzkumného šetření bylo zjistit, jak hodnotí pracovníci PMS v kraji Vysočina využívání metod a technik sociální práce“. Výzkumný vzorek je zaměřený na kraj Vysočina. K naplnění hlavního cíle je oslovení středisek Probační a mediační služby ČR nejprve telefonickou cestou. Telefonem se kontaktovali pracovníci středisek: Jihlava, Pelhřimov, Havlíčkův Brod, Žďár nad Sázavou a Třebíč. Na prvotní kontaktování reagovali kladně pracovníci všech středisek. Po telefonické domluvě bylo s pracovníkem dohodnuto na online setkání přes aplikaci Zoom či Teamsy, na kterém proběhl domluvený rozhovor na dané téma. Některé rozhovory probíhaly fyzicky na pracovišti pracovníků PMS.

Níže vložená tabulka obsahuje data o informantech, se kterými jsou polostrukturované rozhovory uskutečněny. V tabulce jsou sepsány důležité informace, které jsou pro daný výzkum relevantní.

Výzkumný soubor tvoří pracovníci PMS. Kritériem při výběru informantů bylo, aby měli osobní zkušenost při využívání metod a technik v sociální práci s klienty a působili v kraji Vysočina. Z důvodu mlčenlivosti se neudávají jména pracovníků, pouze se uvádí pohlaví informanta, délka praxe, pozice a středisko.

Tabulka č. 2 Popis informantů

Informant/ka	Pohlaví informanta	Délka praxe	Pozice	Středisko
I1	Žena	3 roky	Probační asistent	Jihlava
I2	Žena	12 let	Probační úředník	Jihlava
I3	Muž	7 let	Probační úředník	Jihlava
I4	Žena	4 roky	Probační úředník	Žďár nad Sázavou
I5	Žena	1,5 roku	Probační asistent	Žďár nad Sázavou
I6	Žena	25 let	Probační úředník	Havlíčkův Brod
I7	Muž	5 let	Probační úředník	Třebíč
I8	Žena	3 roky	Probační asistent	Třebíč
I9	Muž	16 let	Probační úředník	Pelhřimov

4.5 Popis organizace a průběh výzkumu

Na internetových stránkách Probační a mediační služby ČR se vyhledala všechna střediska v kraji Vysočina a telefonicky se oslovil vedoucího konkrétního střediska. V telefonu jsem krátce představila sebe i Univerzitu Hradec Králové, na které studuji a uvedla jsem název mé závěrečné práce. Dále jsem práci více konkretizovala a nastínila záměr s cílem praktické části diplomové práce. Po sdělení potřebných informací o práci jsem požádala osloveného pracovníka o osobní setkání, pokud bylo možné v době Covidu-19 nebo aspoň online realizací rozhovoru na téma diplomové práce. Ohledně žádosti mi potvrdilo 9 pracovníků dílčích středisek PMS, kteří přislíbili

pomoc při zpracovávání výzkumné části diplomové práce. Polostrukturované rozhovory s oslovenými pracovníky se realizovaly během února 2021, rozhovory se realizovaly online formou a někde i mou fyzickou přítomností. Informanta byl vždy seznámen s tématem diplomové práce i s tazatelskými otázkami, které se mu posléze postupně pokládaly. Seznámení s otázkami před začátkem rozhovoru bylo považováno za důležité, aby nemusel pracovník dlouze přemýšlet nad tím, co bylo otázkou myšleno. Veškeré rozhovory, které se absolvovaly, proběhly bez problému. Pracovníci, kteří souhlasili s rozhovorem, byli velmi vstřícní. Na veškeré otázky byly získané srozumitelné odpovědi. V případě, kdy došlo k nedorozumění, byla možnost se doptat.

4.6 Rizika výzkumu

Mezi rizika výzkumu by se mohla zahrnout možnost nezájmu oslovených pracovníků středisek PMS ČR. Následně by mohla nastat hrozba zkreslení odpovědí informantů. Dále by se zařadily mezi možná rizika zkreslení a špatné pochopení výpovědí informantů, a proto se jejich odpovědi zapisovaly do poznámkového bloku a nahrávaly na zařízení diktafon. Za další riziko byla považována časová náročnost rozhovoru. Proběhla snaha toto riziko minimalizovat a to tím, že na začátku setkání proběhlo seznámení informanta s otázkami, aby si je mohl promyslet a nemusel se u každé položené otázky ptát.

5 Popis a interpretace dosažených výsledků

Hlavním cílem výzkumné části bylo zjistit, jak hodnotí pracovníci PMS v kraji Vysočina využívání metod a technik sociální práce“, k tomuto hlavnímu cíli vedly sedm dílčích cílů, které mi pomohly získat odpověď pro hlavní cíl práce. Postupně tyto dílčí cíle proberu a na závěr ke každému z nich uvedu krátké shrnutí. Výsledky šetření jsem se snažila interpretovat prostřednictvím dílčích cílů, které jsem si stanovila na začátku práce. Tyto cíle jsou shrnuty v transformační tabulce a také v příloze č. 1, kde jsou více zformulované. Interpretace se pokusím proložit doslovnými citacemi informantů, které uvedu uvozovkami a kurzívou. Pro lepší zobrazení výsledků jsem využila možnosti schémat, do kterých jsem zadala získané odpovědi.

5.1 Interpretace dosažených výsledků – DC 1

Zjistit know-how primárního kontaktu.

Otázky k dílčímu cíli 1.

- Popište mi o průběhu jednání s klientem od okamžiku, kdy za Vámi přijde do kanceláře poprvé?
- Jak probíhá další spolupráce mezi Vámi a klientem?

DC 1 se bude věnovat problematice prvního osobního kontaktu pracovníka PMS s klientem. Zaměří se na otázku, jak vypadá průběh při jednání s klientem od okamžiku, kdy přijde do kanceláře /úředníka/asistenta. Osobní kontakt je velice důležitý, neboť představuje „umění“ navázat kontakt s klienty, navodit uvolněnou atmosféru. Od počátečního kontaktu se poté odvíjí budoucí spolupráce mezi těmito dvěma subjekty. Budeme se zabývat tedy tím, jakým způsobem mezi nimi probíhá spolupráce, a také, jak pokračuje po první uskutečněné konzultaci. Určitý návod, jak postupovat, je zakotvený ve vnitřních metodikách PMS ČR.

Z výzkumného šetření vyplynuly tři aspekty primárního kontaktu, které jsou zakódovány do následujících podob: „*informační entree*“, „*mapování klienta*“ a „*humanitní přístup*“.

Informační entré

Tito informanti dokážou být empatičtí, dokážou se vcítit do role klientů, kteří přicházejí do této instituce převážně ne z vlastní vůle, čímž se stávají nedobrovolnými klienty. Tedy takovými, jež si službu sami nevyhledají, ale je jim přiřazena rozsudkem. Menšinu tvoří ti klienti, jež spáchají trestný čin, ale již před vynesením rozsudku tuto službu využijí. Budeme se tedy zabývat pouze těmi nedobrovolnými klienty, kteří většinou nemají žádné anebo pouze patrné informace o činnosti této instituce. Pracovník PMS by měl na začátku spolupráce zpřehlednit situaci, aby klient porozuměl poslání instituce a měl tím jasno o povaze pomoci. Do této kategorie spadají informanti, kteří dbají na úvodní představení instituce při první konzultaci s klientem. Zde jsou uvedeny výtoky:

I1: *„Pokud je u nás klient poprvé a neví co jsme za službu, sdělím mu informace, kdo jsme a co provádíme.“*

I5: *„Uvedu do kanceláře klienta, představím mu PMS. Ke každému klientovi přistupuji individuálně podle toho, jaký trest mu byl uložen, a hlavně za jakou trestnou mu byl trest uložen. Nicméně každému klientovi při prvním setkání představím činnost PMS, zeptám se na jeho kontaktní údaje, adresa, telefon, kde pracuje či studuje, jaké má rodinné vztahy, jestli má dluhy či vyživovací povinnost, rozebíráme jeho trestnou činnost a dopady na klienta či poškozeného.“*

I2: *„Poprvé zjišťuji, zda klient o nás vůbec něco ví, pokud ne, začínám seznámením s naší činností.“*

Mapování klienta

Tento aspekt se týká výpovědi informantů, v nichž se o úvodním představení s činností PMS nezmiňují. Ale naopak se v úvodní konzultaci zajímají o aktuální sociální situaci klienta. Tyto informace představují pro pracovníky PMS cennost ve smyslu získání přehledu o situaci konkrétního klienta. Zde jsou uvedeny výroky:

I5: *„Na úvod jde spíš o seznámení s opatřením, seznámení s klientem, mapování jeho prostředí a nastavení pravidel spolupráce.“*

I8: *„Seznámím klienta s tím, co mu bylo uloženo, poté se ho zeptám, z jakého prostředí přichází, zda chodí do práce, s kým se stýká, zjišťuju informace o jeho nejužší rodině.“*

I7: *„Zjišťuji základní okolnosti týkající se jeho sociálního zázemí, bytí...“*

Humanitní přístup

Tento aspekt vychází z takového chování ke klientovi při první schůzce, kdy se pracovníci svým přístupem ke klientovi vyznačují svou lidskostí. Zde jsou uvedeny výroky:

I8: „*Snažím se být vstřícná, podám ruku. U některých je vidět, že na to nejsou zvyklí.*“

I3: „*Přivítám klienta, podám mu ruku, nabídnu židli...*“

Odpovědi na otázku ohledně, jak probíhá další spolupráce mezi pracovníkem a klientem, se otázka zaměřuje na proces sekundární konzultace. Po úvodní konzultaci, která byla popsána výše v textu, následuje další spolupráce probačního úředníka s klientem, která se svým charakterem odvíjí od druhu uloženého trestu, kterým je trest OPP nebo dohled probačního úředníka. Z dat vyplynuly aspekty průběhu spolupráce následující po úvodní konzultaci: „*bez bariér*“ a „*direktivnost*“.

Bez bariér

Kategorie s tímto názvem znamená, že pracovníci PMS postupují dle stanovených metodik. U trestu OPP, který spočívá v malém počtu konzultací s pracovníkem, se jedná o zajištění místa výkonu trestu u některé z organizací a následně o kontrolu výkonu tohoto trestu. Jedná se tedy o krátkodobou spolupráci pracovníka s klientem, avšak za předpokladu, že klient plní všechny své podmínky trestu. Co se týče dohledu, zde se jedná o dlouhodobou spolupráci pracovníka PMS s klientem, hovoří se o délce spolupráce řádově v rocích. Pracovníci si klienta již vícekrát nezvou na konzultaci, pokud neporušuje podmínky pro spolupráci apod. Zde jsou uvedeny výroky:

I6: „*U dalších konzultací záleží na tom, co má klient zadané. U trestu OPP ho seznamuji s pravidly výkonu trestu a jeho časovými možnostmi. Hledám poskytovatele, kde by mohl trest vykonat. Pokud člověk splňuje všechny podmínky, už si klienta nezvu.*“

I4: „*Když klient plní podmínky trestu opépeček, tak se tu s ním už nemusím setkat. Jenom pokud by nedocházel k poskytovateli, tak si ho pozvu a řeším to tady.*“

I9: „*Pokud bez problému klient trest obecně prospěšných prací vykonává, tak ho už víckrát vidět nemusím.*“

Direktivnost

Zde se jedná již o klienty, kteří nespolupracují, tudíž si je pracovníci PMS musí zvat opakovaně na osobní konzultace. Zde odpovědi od informantů:

I6: „Někteří klienti přímo potřebují, abychom po nich dupali. Například pokud není schopný platit každý měsíc něco a výplatu má po týdnu, tak si ho zvu každý týden.“

I2: „Pokud klient nekomunikuje, tak termín další schůzky už určuji písemně já. Používám víc autoritativní způsob, protože způsoby dojednávání u většiny klientů nefungují.“

I3: „Recidivistům nastavím direktivně plán, aby k opakování trestné činnosti už nedošlo,“

I4: „Když klient neplní své povinnosti, pozvu si ho a vysvětlím mu, že je to zbytečný. Nějak ho dotlačím k tomu, že tohle je nejmenší cesta odporu.“

Shrnutí interpretace DC 1

Závěrem se může konstatovat, že tato kapitola vystavěla teorii o spolupráci pracovníka s klientem nejen na úrovni „opečovávání“ klienta, ale naopak je více kladen důraz na významnost direktivního přístupu. Osobní kontakt pracovníka PMS s klientem je velice důležitý, neboť představuje „umění“ navázat kontakt s klienty, navodit uvolněnou atmosféru. Další spolupráce mezi pracovníkem a klientem se jedná o krátkodobou spolupráci za předpokladu, že klient plní všechny své podmínky trestu.

5.2 Interpretace dosažených výsledků – DC 2

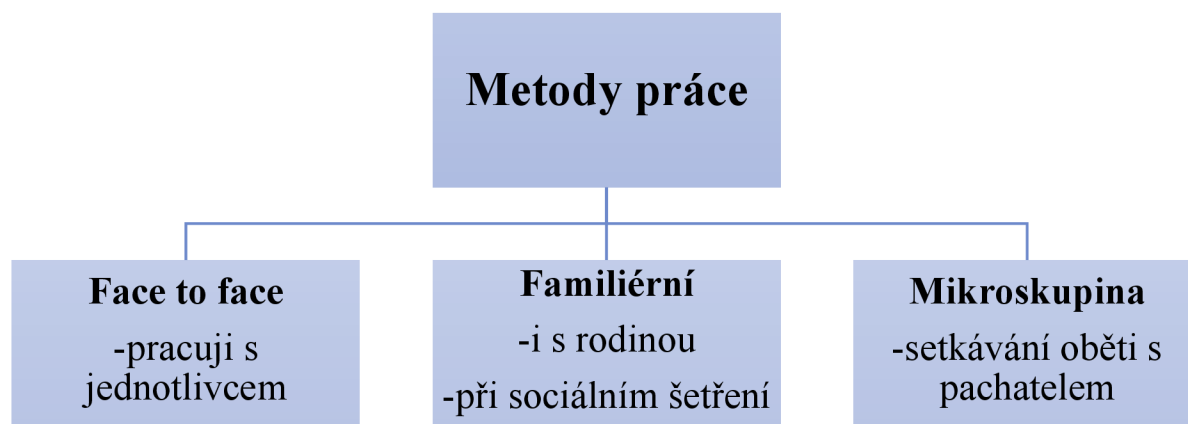
Zjistit, jaké jsou metody práce s klienty.

Otázky k dílčímu cíli 2.

- Popište mi o druzích práce s klientem z podrobnějšího hlediska, které využíváte?
- Jaké máte způsoby vedení dokumentace o klientovi ve vašem středisku?

Z výzkumné šetření na první otázku odhalilo tři metody sociální práce využívané v rámci spolupráce probačního pracovníka/asistenta s klientem v instituci PMS. Tyto metody si lze pojmenovat jako „face to face“, „famiélní“ a „mikroskopina“, které budou v následujícím schématu:

Schéma č. 2: Metody práce s klienty

Face to face

Tuto kategorii lze potvrdit dle uvedené teorie metod sociální práce a zařadit ji do metody zvané „s jednotlivcem“. Jedná se o tu nejzákladnější metodu aplikovatelnou na práci v PMS. Zde je interpretovaná odpověď:

I1: „Převážně pracuji s klientem, jako jednotlivcem.“

Familiérní

Tento aspekt vypovídá o práci nejen s klientem samotným, ale také s jeho rodinou. Dokladem pro tuto teorii se stávají následující výpovědi:

I5: „*Spolupráce s mládeží je určitě lepší díky rodičům, kteří pomůžou více s ní pracovat.*“

I3: „*U konzultací s mladistvými musí být přítomni i rodiče. Já pak spolupracuju s jeho celou rodinou.*“

Mikroskupina

Poslední aspekt hovoří o využití druhé hlavní činnosti instituce PMS o tzv. mediaci. Při ní se osobně setkávají pachatel s obětí, a také další osoby dotčené trestným činem. Tento druh hlavní činnosti nám dokreslí následující výpovědi:

I8: „*Nejdříve se zeptám na možnost využití mediace poškozeného a pokud s mediací souhlasí, tak potom se ptám i obviněného.*“

I6: „*Mediace probíhá mezi obviněným a poškozeným a mohou si vzít s sebou i třetí osobu.*“

Na otázku, jakým způsobem vedou pracovníci PMS dokumentaci o klientovi v konkrétním středisku, byla u všech informantů jednoznačná odpověď ve všech případech „*elektronicky*“

I4: „*Písemný a zároveň elektronický spis, interní dokumenty – zajištěna ochrana GDPR.*“

I5: „*Dokumentaci vedeme v elektronické a papírové podobě.*“

Shrnutí interpretace DC 2

Na závěr lze konstatovat, že využití metod sociální práce v PMS má široký záběr, čímž se náplň práce a její využití v této instituci poměrně rozšiřuje. Na základě uvedených aspektů ve výše znázorněném schématu se může říct, že pracovníci PMS pracují nejen se samotným klientem, ale i s jeho rodinou, a také skupinou. Dokumentaci o klientovi vedou pracovníci PMS v elektronické podobě, kdy je zajištěna ochrana GDPR.

5.3 Interpretace dosažených výsledků – DC 3

Zjistit, jaká je diferenciací (odlišnost) práce s cílovou skupinou.

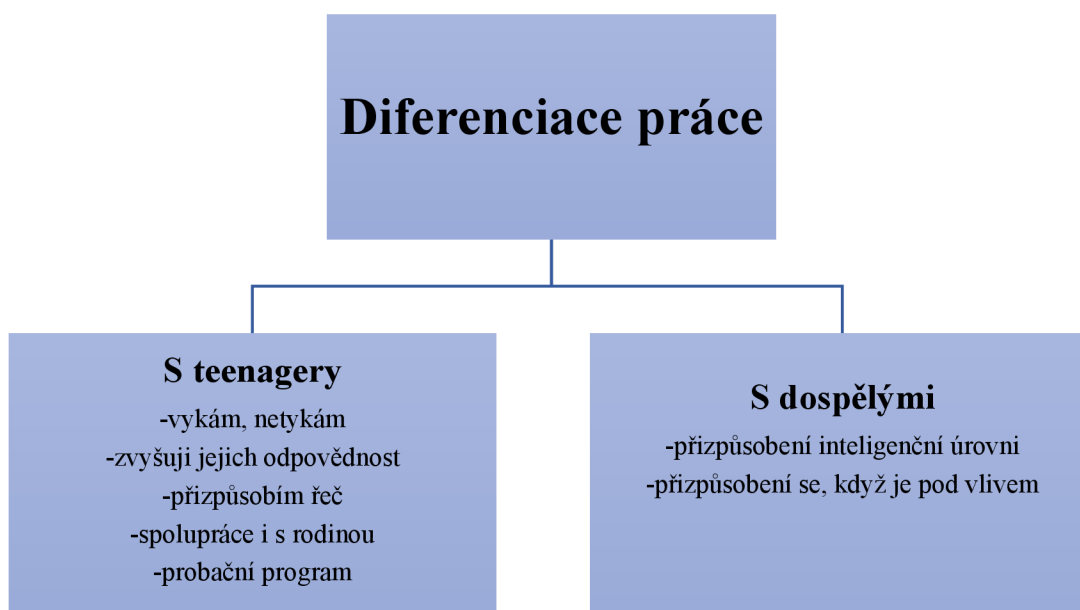
Otázka k dílčímu cíli 3.

- Jaká je diferenciací (odlišnost) postupů práce s věkovými skupinami klientů?

V tomto dílčím cíli jsou popsány způsoby, jakými pracovníci PMS spolupracují s dětmi a mladistvými klienty. Dílčí cíl se zaměřuje na diferenciací postupů práce s věkovými skupinami klientů. Informanti je zahrnuli ve svých výpovědích do jedné skupiny, která je prezentována jako mládež. A dále se bude zabývat tím, jakým způsobem spolupracují informanti s dospělými klienty.

Z výzkumného šetření vyplynuly tři aspekty týkající se cílové skupiny, na kterou se pracovníci PMS při výkonu činnosti zaměřují. Jedná se o heterogenní cílovou skupinu klientů středisek PMS. Práci s cílovou skupinou lze z analýzy dat rozdělit na dva aspekty „*s teenagery*“ a „*s dospělými*“. Tyto aspekty jsou znázorněny graficky ve schématu a v textu popsány.

Schéma č. 3: Diferenciace práce s cílovou skupinou

S teenagery

Ze znázorněného schématu je patrný širší záběr práce s mládeží, neboť mládež představuje tzv. rizikovou skupinu. Zde jsou uvedeny výroky informantů:

I8: „Když mi přijdou mladíši, tak jsou šokováni tím vykáním, protože jim všude tykají, třeba na policii.“

I5: „Některý děti chápou všechno, jiný ne, tak každému uzpůsobuju řeč tak, aby mi porozuměl. Použiju i výrazy hovorový.“

I7: „Nejdříve se snažím zjistit, jak oni komunikují, jaké způsoby jsou jim vlastní. Zejména u dětí se tou komunikací k nim snažím jakoby přiblížit.“

I2: „Nerozlišuju to, jestli za mnou chodí mladiství nebo dospělí, protože si myslím, že s těma mladistvými by měl člověk jednat už jako s dospělými.“

Díky těmto atributům v této kategorii, vyplynul zde jeden druh práce s mládeží tzv. „probační program“. Tento program pracovníci PMS buď sami nabízejí jako doporučení především dětem a mladistvým klientům, nebo ho mají soudem nařízený jako povinnost. Probační programy mohou být různého zaměření, jež se realizují prostřednictvím nestátních neziskových organizací. Problém představuje finanční náročnost realizace těchto programů. Tento druh práce s mládeží dokreslí následující výpovědi:

I6: „Program se jmenuje *Šance ve středu*, který si nechávám ušít přímo na míru klienta. Sdělím koordinátorům na co se mají zaměřit, třeba na přípravu do školy, způsoby trávení volného času nebo spolupráce v rodině. Prostě podle toho, s čím má klient problém.“

I1: „Pro mladistvé by bylo dobré realizovat více probačních programů, které v současné době nejsou, protože tady chybí neziskovky, který by se toho chytly a zrealizovaly je.“

S dospělými

I5: „U dospělých klienta je to jenom na něm, tam nemůžu být v kontaktu s rodinou, pokud mi k tomu nedá souhlas.“

I3: „U dospělých je to jiné, ale také nemusí v případě, kdy mají posunutou mentální hranici.“

I9: „Vždycky je to jedinečný, samozřejmě se ta terminologie, jazyk, který používám, musí přetransformovat s úrovní toho klienta.“

Shrnutí interpretace DC 3

Poslední dvě výpovědi informantů dotýkají otázky intelektu klienta, kdy se pracovníci PMS musí přizpůsobit zcela jeho mentální úrovni tak, aby došlo mezi nimi k co nejefektivnější komunikaci. V komparaci všech zkoumaných středisek lze závěrem říct, že probační programy pro mládež využívají pouze dvě z nich, a to středisko Jihlava a Havlíčkův Brod. Ostatní způsoby práce s mládeží a dospělými se shodují. Ze znázorněného schématu je patrný širší záběr práce s mládeží, neboť mládež představuje tzv. rizikovou skupinu

Následující dílčí cíl bude vypovídat o technikách aplikovatelných pracovníky PMS při práci s klienty v instituci PMS.

5.4 Interpretace dosažených výsledků – DC 4

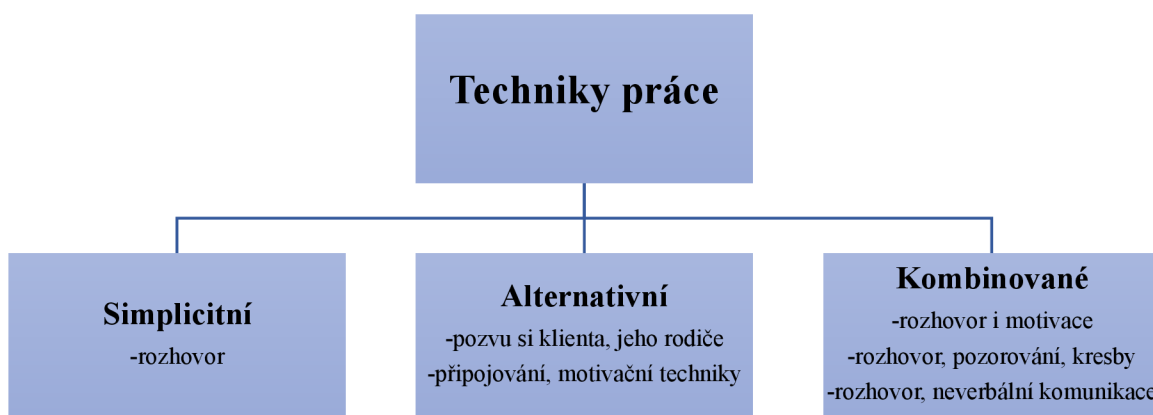
Zjistit, jaké jsou techniky spolupráce s klientem.

Otázky k dílčímu cíli 4.

- Jaké techniky práce využíváte v průběhu spolupráce s klientem při společných konzultacích?
- Jak provádíte sociální šetření v místě bydliště, pokud pachatelovi je uložen dohled?

Jak již bylo zmíněno výše, tento dílčí cíl se bude věnovat otázce jakým technikám práce využívá probační úředník/asistent v průběhu spolupráce s klientem při společných konzultacích. Analyzované výpovědi nám odhalily tři aspekty technik, které lze nazvat „simplicitní“, „alternativní“ a „kombinované“. Zmíněné kategorie jsou graficky znázorněné v následujícím schématu.

Schéma č. 4: Techniky práce

Alternativní

Zajímavou kategorií využívaných technik práce s klienty se stává v pořadí druhá, neboť rozvíjí možnosti práce s klientem o techniku, kterou lze nazvat „rodinná konference“, o které se zmiňuje ze všech informantů pouze informant I6:

I6: „*Mně se osvědčuje hodně u mladistvých, když si pozvu klienta, jeho rodiče, kurátora, třídního učitele, výchovného poradce nebo ředitele školy a tady v kanceláři si všichni všechno řeknou, aby v tom měli jasno a neměli to zprostředkovaně. Je to dobrá forma práce.*“

Kombinovaná

Z výše uvedeného schématu je patrná nejsilnější v pořadí třetí kategorie. Z výpovědí informantů je zřejmé, že pouhý rozhovor není dostačující a je třeba použít i jiných technik při práci s klienty. Mohou nám to dokreslit následující výpovědi:

I4: „*Hlavním nástrojem pro práci s klienty je rozhovor a dále i motivace.*“

I3: „*Já využívám hlavně techniku narativního rozhovoru, obzvláště u dohledářů a také pozoruji, jak se klient chová.*“

Pokud se podíváme na zmíněné atributy této kategorie, můžeme si povšimnout uvedené techniky kresby. Jedná se o výpovědi informantů pouze ze dvou zkoumaných středisek PMS, kteří používají jako další způsob práce techniku kresby u nezletilých klientů. Tuto techniku si lze nazvat „grafické znázornění“, kterou lze doložit následující výpovědi:

I5: „*Hlavní metodu používám rozhovor a v průběhu schůzek pak i pozoruji klienta, ať už verbálně nebo neverbálně. Pro nezletilé tu máme různé hry, anebo použiji kresbu jako podpůrný prvek.*“

I2: „*Na to, abych zjistila, jak funguje rodina, využívám kreslicí techniky. Aby namalovali sebe do středu a okolo své členy rodiny. Podle toho zjistím, že tam třeba chybí otec nebo sourozenec.*“ Zde se informant I2 zmiňuje o kresbě rodiny jako ukazateli sociálního začlenění dítěte v rodině nebo v okruhu přátel.

Z výzkumného šetření na otázku, jak provádí úředník/asistent sociální šetření v místě bydliště, pokud pachatelovi je uložen dohled. Jedná se o techniku externí, tedy vykonávanou mimo středisko PMS.

Z rozhovorů vyplynuly dva aspekty, na co se konkrétně pracovníci PMS při samotném výkonu sociálního šetření zaměřují především, a co v rámci výkonu této techniky sledují. Tyto aspekty jsou zakódovány do následujících podob: „*rodinné vazby*“ a „*sociální prostředí*“.

Rodinné vazby

Samotný název spočívá v širším poznání a rozvinutí vztahu mezi pracovníkem PMS a klientem tím, kdy při výkonu sociálního šetření v bydlišti klienta dojde k prvnímu, bližšímu seznámení i s jeho rodinnými příslušníky. Tímto způsobem lze vyzorovat emocionální funkci rodiny a dokreslit obrázek o klientově chování, pokud má určitý nevhodný vzorec chování převzatý právě z jeho rodinného prostředí. Dokladem toho jsou následující výpovědi informantů:

I8: „*Je asi dobrý vidět i tu širší rodinu, která za mnou nepřijde do kanceláře. Možná se tím i naváže užší kontakt.*“

I5: „*Snáším se, abych zjistila, jak tam fungují rodinné vztahy. Jde mi o to, aby tam byla nejširší rodina, abychom se poznali.*“

I1: „*Ta návštěva v jejich prostředí má vysokou vypovídající hodnotu. Je dobré, když u té návštěvy jsou doma úplně všichni. Tam i odpozorujete, jak spolu komunikují, jaké mají mezi sebou vztahy.*“

Sociální prostředí

Informanti v této kategorii se zmiňují jak o významnosti poznání vztahů mezi klientem a jeho širší rodinou, tak i o zabezpečení bydlení klienta. Zde jsou uvedeny výroky:

I9: „*Také poznám, jestli ty lidi mají vůbec své soukromí ve společném obydlí, jaké mají hygienické návyky.*“

I6: „*Navíc nám klient ukáže, kde bydlí, jak žije, můžeme mluvit s ostatními členy rodiny.*“

I3: „*Pokud se jedná o mladistvého, tak při návštěvě v rodině zjišťuji, či je to byt, kolik platí za nájemné a služby, zda má klient svůj vlastní pokoj, jak fungují vztahy v rodině, kdo je autoritou.*“

Shrnutí interpretace DC 4

Závěrem z výsledků v komparaci s výpověďmi z ostatních zkoumaných středisek vyplývá, že všichni dotazovaní pracovníci ze všech středisek využívají k práci s klienty nejen rozhovor jako prioritní techniku, ale i jiné techniky. Lze tedy konstatovat, že pracovníci mají k dispozici paletu možností, jakým způsobem s klienty pracovat. Lze konstatovat, že celý zkoumaný vzorek sledává podstatu techniky sociálního šetření hlavně ve zjištění nových okolností, rozšiřující informace týkající se klienta, jako jsou vztahy se členy rodiny. Také je kladen důraz a význam této techniky na zmapování přirozeného prostředí klienta.

5.5 Interpretace dosažených výsledků – DC 5

Zjistit, jaké jsou způsoby motivace klientů.

Otázka k dílčímu cíli 5.

- Jakým způsobem Vy svého klienta motivujete ke spolupráci a naplnění cíle?

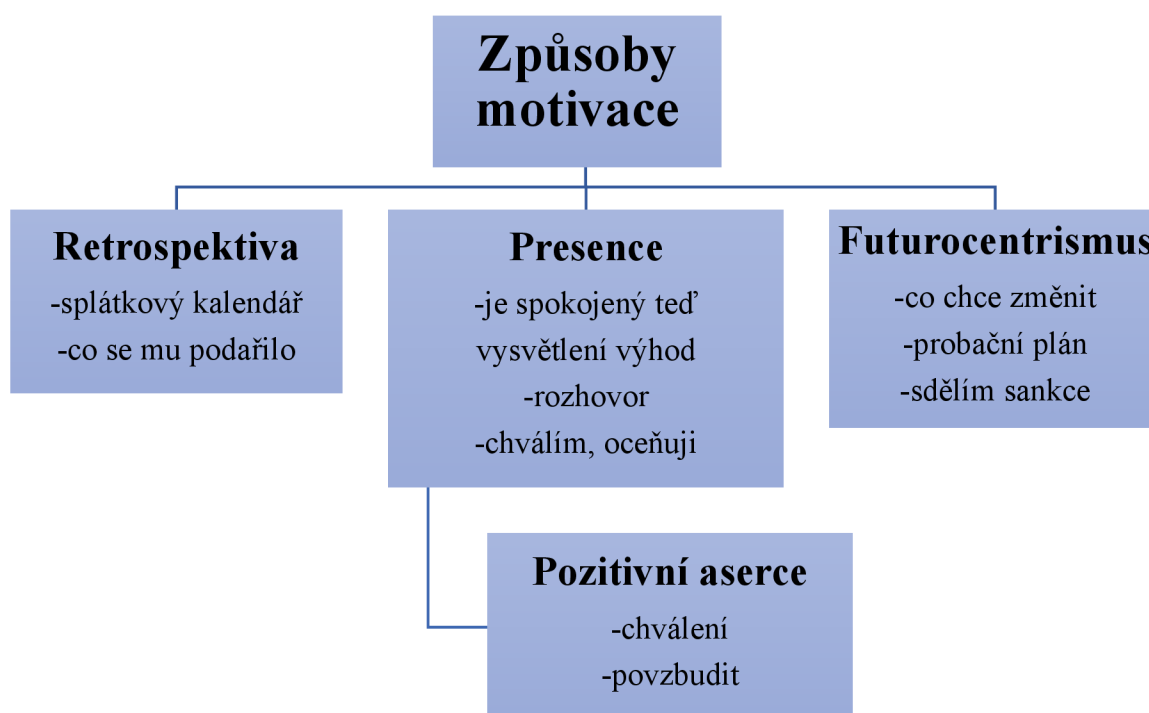
Tento dílčí cíl, se bude podrobněji zabývat otázkou, jaké způsoby využívají pracovníci ohledně motivace klientů. Ve zkoumaném vzorku se vyskytly také výpovědi, které se týkaly nemožnosti motivování klientů majících uložený trest OPP. Zde informanti vypověděli, že se jedná spíše o „kontrolu“. Motivace a stimulace jsou

rozděleny na dvě roviny, a to z hlediska času a z hlediska aspirací klienta, které jsou popsány níže v textu.

Časová rovina způsobů motivace

Provedenou analýzou dat vyplynuly tři aspekty způsobů z časového hlediska směřující k motivovanosti klienta. První lze nazvat „retrospektiva“, druhý „presence“, třetí „futurocentrismus“. Tyto aspekty pro přehlednost jsou znázorněny v následujícím schématu:

Schéma č. 5: Způsoby motivace klientů

Z výše znázorněného schématu jsou patrné tři možnosti, jak pracovníci PMS motivují klienty k požadované změně v jejich chování nebo k pouhému zamyšlení se nad svým jednáním.

Retrospektiva

Do této kategorie spadají pracovníci PMS využívající v rámci dohledu především ohlédnutí za tím, co již klienti zvládli nebo se jim podařilo, např. splatit jejich pohledávky, což je častým jevem. Dokladem toho jsou následující výpovědi informantů:

I6: „*Využívám takzvaný splátkový kalendář, to je tabulka, kde ti klienti mohou vidět, co se jim už podařilo splatit nebo zaplatit.*“

I3: „*Tabulka při dlužích je dobrá věc, kdy ten klient vidí, co už má splněno. Když to nevidí, je demotivovaný.*“

I8: „*Zhodnotím s ním, co udělal od poslední konzultace. Dále se ho zeptám, co se mu podařilo v poslední době a co ne. Tím pozná své silné a slabé stránky.*“

Poslední výpověď je ukazatelem tzv. měřících otázek, spadajících do konstruktivních otázek, které představují jeden z nástrojů používaných v jedné z teorií sociální práce zvané systemický přístup.

Presence

Tento aspekt hovoří o využití samotného rozhovoru pracovníky při konzultacích s klientem, kdy pomocí rozhovoru klientovi vysvětlí výhody alternativního trestu v komparaci s trestem odnětí svobody, zde mohou dokreslit následující výpovědi:

I1: „*Tam, kde je změna žádoucí, použiji takovou techniku, že se zeptám, jestli je spokojený teď v té jeho situaci.*“

I2: „*Rozhovorem je vedu k tomu, aby se snažili sami aktivně vést řádný život.*“

I5: „*Samotné vysvětlení alternativ a možností, které mají, jako že nebudou mít záznam v rejstříku trestů, je podle mě pro ně dost motivující.*“

Poslední výpověď informanta I5 může doplnit provedený výzkum Renátou Talašovou v roce 2008, kdy pracovník z organizace poskytující místa pro výkon trestu OPP k motivovanosti jejich klientů prezentoval: „*Jako zásadní motivační prvek u některých odsouzených vidím v možnosti si zachovat po ukončení výkonu trestu čistý trestní rejstřík.*“

Z podrobnější analýzy dat lze tento aspekt dále kategorizovat na „*pozitivní aserci*“, který vychází z lidského přístupu:

I2: „*Mám hodně dobrou zkušenost s chválením, oceňováním za včasný příchod nebo když přijde v domluveném termínu. U některých to zabírá a postupně změny dělá, ale jsou samozřejmě hodně pomalý.*“

I8: „*Je to o tom klienty povzbudit, ne zašlapat.*“

Futurocentrismus

Kategorie s tímto názvem vypovídá o pohledu do budoucnosti, který pracovníci využívají k motivování klientů. Z výzkumného šetření je patrné využití opětovných

konstruktivních otázek, z nichž se konkrétně v této kategorii objevuje tzv. otázka na budoucnost. Dále se v této kategorii informanti zmiňují o zadávání úkolů, které klienti musí plnit. Tuto teorii mohou potvrdit následující výpovědi:

I9: „Zeptám se jich, co by se mělo změnit v jejich životě, aby došlo ke změně.“

I6: „Třeba se jich ptám – dovedete si představit sebe třeba za pět let? A pak chci, aby mi to popsali.“

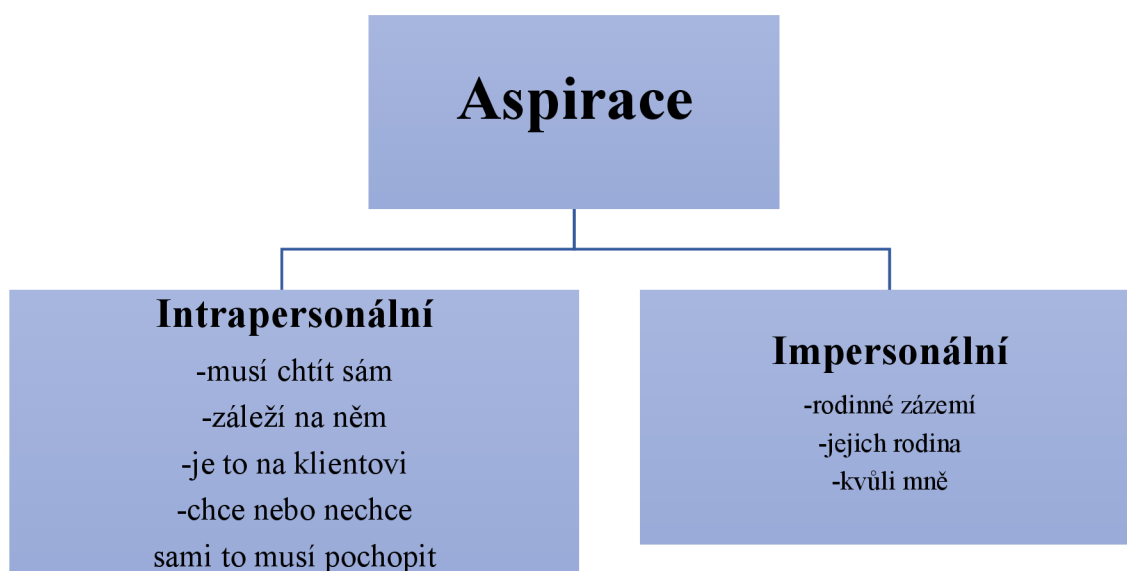
I4: „Zadávám jim malé úkoly, aby to byli schopni vykonat, aby na příští schůzku třeba donesli různé papíry o zaplacení něčeho a podobně.“

Poslední výpověď je dokladem o využití také jiného teoretického přístupu než systemického, jak jsme si uvedli výše. Zde se jedná o tzv. přístup orientovaný na úkoly.

Aspirace klienta

Ještě se zůstane u motivace, na kterou se v této podkapitole bude moci podívat z jiného úhlu než časového, nýbrž z pohledu aspirace klienta. Motivace závisí především na osobním přesvědčení samotného jedince, ale také na jiných objektech, jak již bylo zjištěno z výzkumu. Analýza dat poskytla dva aspekty, které lze nazvat „*intrapersonální*“ a „*impersonální*“. Pro přehlednost jsou znázorněny v následujícím schématu:

Schéma č. 6: Aspirace klienta

Intrapersonální

Z výše uvedeného schématu je patrné, že pracovníci PMS si jsou vědomi, že veškerá motivace musí vzniknout v osobě klienta, poté může docházet k potřebným změnám. Lze tedy konstatovat, že pracovníci kladou důraz na osobní odpovědnost klienta, jak nám mohou dokreslit konkrétní výpovědi informantů:

I5: *„Záleží to na nich, jak budou spolupracovat. Popovídám si tu s ním, ale musí to sami pochopit.“*

I1: *„Nezáleží to na nás pracovnících, ale především na motivaci klienta, musí chtít sám.“*

Impersonální

Tato kategorie je zajímavá z hlediska vědomí pracovníků, že v případě, kdy klienti v sobě nenaleznou dostačující motivaci, jim v tom může být nápomocná druhá osoba.

I2: *„Pro klienty je velkou motivací rodina, je důležité, aby měli fungující rodinné zázemí.“*

O tuto teorii se lze opřít také na základě provedeného výzkumu Renátou Talašovou v roce 2008. Pracovník organizace zajišťující výkon trestu OPP k motivaci dodává: *„Pokud nemají zázemí v rodině, je rodině všechno jedno, pak je dost těžké na ně zapůsobit, aby fakt něco udělali.“*

Nejen fungující rodinné zázemí však hraje významnou roli v motivovanosti klienta, neboť klienti PMS často přicházejí z disfunkčních rodin, které neplní své základní úlohy. Do takto popsané situace může vstoupit i osoba cizí, např. přímo pracovník PMS, jak uvádí informant I8:

I8: *„Snažím se motivovat klienty, někdy jsem i použila, aby to udělali kvůli mně, což nevím, jestli je zrovna správný. Byli to klienti, s kterejma jsem pracovala dlouhodobě a ty průšvihy jsem s nimi prožívala a stalo se, že jsem byla jako pracovník jediná, kdo měl o něj jako o člověka zájem.“*

Shrnutí interpretace DC 5

Závěrem o problematice motivovanosti klientů lze říct, že aktivita pracovníků je vysoká, neboť mají snahu využívat různé druhy technik k motivování klienta, jak bylo uvedeno výše. Úkolem pracovníků PMS při práci s klienty, neboť ti bývají často vůči pracovníkům rezistentní. Konkrétně se jedná o motivaci, jako techniku, prostřednictvím které se pracovníci PMS snaží o to, aby klienti plnili dané podmínky trestu nebo

povinnosti, nadále nepáchali trestnou činnost a byli společensky přizpůsobiví. Pracovníci PMS snaží využít všechny své možnosti k dosažení motivovanosti jejich klientů. Ohledně motivace v časové rovině lze dojít k závěru, že pracovníci ve všech zkoumaných střediscích využívají k motivovanosti klienta prvky systemického přístupu.

Následující dílčí cíl se bude zabývat názory pracovníků PMS na ukládání alternativních trestů, na základě, kterých vznikla právě instituce PMS.

5.6 Interpretace dosažených výsledků – DC 6

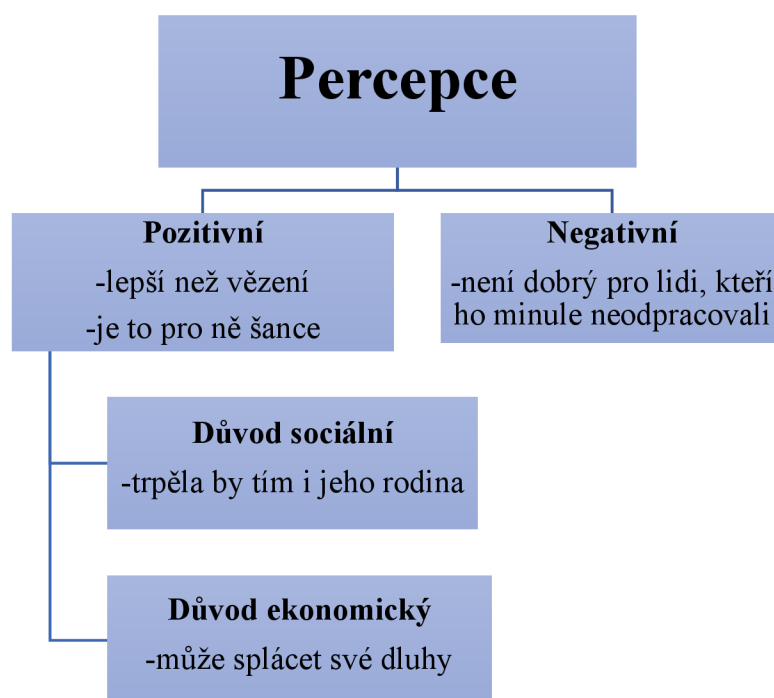
Zjistit, jaká je percepce (osobní vnímání pracovníků) existence alternativních trestů.

Otázka k dílčímu cíli 6.

- Jaký je Váš osobní názor či pohled na možnost uložení alternativního trestu?

Tento dílčí cíl se bude zabývat otázkou, jaký je osobní názor či pohled úředníka/asistenta na možnost uložení alternativního trestu. Existence alternativního řešení trestních věcí v justici ČR a s ním spojené ukládání této alternativy soudy. Z analýzy dat vyplynulo, že se ve výpovědích informantů objevily dva antagonistické aspekty. Tyto dva aspekty jsou rozděleny do dvou hlavních kategorií, kdy první lze nazvat „*pozitivní*“ a druhou „*negativní*“. Pro přehlednost jsou znázorněny ve schématu:

Schéma č. 7: Percepce existence alternativních trestů

Pozitivní

Klienti PMS zůstávají při výkonu alternativního trestu zcela na svobodě. Pozitivní pohled informantů pomohou dokreslit následující výpovědi:

I1: „*Jako já si myslím, že ty alternativní tresty jsou hodně dobrá věc než vězení.*“

I5: „*Bylo by hrozný, kdyby všichni měli jít do vězení.*“

Když by se podívalo na názory informantů podrobněji, může se dále rozšířit kategorii pozitivního pohledu o shodující se výpovědi, kdy v alternativních trestech pracovníci PMS spatřují určitou šanci.

I9: „*Je to pro ně určitá šance se z toho poučit.*“

I4: „*Každý by měl podle mě dostat druhou šanci.*“

I7: „*Pokud klient bude chápat svůj trest jako šanci, je velká pravděpodobnost, že s ním nebudou problémy. U mnohých našich klientů je to udělaný z blbosti, z nedocenění. Těmto lidem by měla být dána ta šance.*“

Dále lze z analýzy výpovědí konstatovat, že informanti spatřují v existenci alternativních trestů velký přínos tehdy, kdy jsou ukládány prvopachatelům.

I3: „*Je účinný tam, kde klient je prvotrestaný.*“

I8: „*Pro mě to má smysl velkej v okamžiku, kdy je klient prvopachatel, tam určitě je namístě.*“

Když by se podívalo na ukládání konkrétního alternativního trestu z jiné percepce než pracovníků PMS, mohlo by se k výše uvedenému doplnit, že z provedeného výzkumu Petry Kubátové z roku 2009 vyplynulo, že i samotní klienti PMS na Vysočině by tento trest uložili prvopachatelům (celkem v 50% dotazovaných).

Negativní

Z analýzy dat vyplynuly i časté negativní připomínky, a to na některých střediscích PMS, na nevhodně ukládané alternativní tresty soudy, kdy je ukládají pachatelům, kteří alternativní trest měli už jedenkrát uložený. Osoby páchající opakovaně trestnou činnost se nazývají tzv. recidivisté.

I7: „*Blbě ukládaný alternativní tresty vedou k dalším problémům, ne-li průserům nepravdělně po sobě jdoucím.*“

I9: „*Nemyslím si, že je dobré dát alternativní trest lidem, kteří ho minule dostali, ale neodpracovali.*“

I6: „*Někdy jsou ukládány až příliš, kdy je pachatel odsouzenej třeba patnáctkrát k alternativnímu trestu, tak si myslím, že tady už nemají tyto tresty co dělat.*“

Lze se podívat na pozitivní vnímání na ukládání alternativních trestů podrobněji, z analýzy výpovědí vyplynuly další aspekty, které se mohou kategorizovat na „*sociální*“ a „*ekonomický*“.

Sociální

Samotný aspekt je zde zcela jasný, neboť z analýzy dat lze rozpoznat důvod, pro který informanti spatřují výhodu existence alternativního trestu v české právní legislativě.

I2: „*Určitě je lepší, když ten klient není ve vazbě a je na svobodě, nedojde tak k přetrhání sociálních vazeb.*“

I4: „*Máme tu klienty, kteří mají rodiny. Tím, že by šli do vězení, tak by tím trpěla i ta jejich rodina.*“

Ekonomický

Co se týče druhé kategorie, informanti ve svých výpovědích zmiňovali výhodu alternativního trestu, kdy klienti mohou být zaměstnáni při výkonu alternativního trestu, a tím být výdělečně činní. S tím souvisí schopnost klienta splácet své různé pohledávky. Nejčastěji se jedná o majetkovou škodu, kterou způsobili fyzické nebo právnické osobě bezprostředně spáchaným trestným činem nebo při konání trestného činu. Pokud by byl pachatel ve vězení, nemá možnost splácet své pohledávky, jak vypověděl informant I3:

I3: „*Určitě je vězení určitá ochrana společnosti, ale když se vrátí z vězení, často nemá kam jít a má spoustu dluhů. Ten, který má však alternativní trest, může pracovat a splácet své dluhy.*“

I6: „*Pozitiva spatřuji v tom, že by to nám všem daňovým poplatníkům mělo ušetřit, než aby seděli ve výkonu trestu a my za ně platili.*“

Shrnutí interpretace DC 6

Závěrem lze konstatovat, že informanti jsou zcela přesvědčeni o relevanci alternativního řešení trestních věcí zakotveného v trestním zákoně č. 140/1961 Sb., respektive v novém účinném trestním zákoně č. 40/2009 Sb. Přesvědčení pracovníků středisek PMS o významnosti existence alternativních trestů v ČR je velice důležité vzhledem k efektivitě jejich činnosti.

5.7 Interpretace dosažených výsledků – DC 7

Zjistit, jaké je personální zabezpečení, bezpečnost pracovníků na střediscích.

Otázka k dílčímu cíli 7.

- Je zajištěna Vaše a jiných pracovníků bezpečnost na středisku?

Poslední dílčí cíl se bude zabývat otázkou zajištění osobní bezpečnosti pracovníků na jednotlivých střediscích PMS v kraji Vysočina. Z výpovědí informantů vyplývá, že personální zabezpečení na středisku PMS se může rozdělit do dvou kategorií. První lze nazvat „*minimální*“ a druhou „*maximální*“. Podrobný popis obou kategorií bude prezentováno v následujícím schématu a následném textu.

Schéma č. 8: Personální zabezpečení

Z předchozího znázorněného schématu je zřejmé, že informanti převážně hodnotí otázku osobní bezpečnosti na středisku PMS jako dostačující. Výše uvedené nám dokládají tyto výpovědi informantů:

Maximální

I8: „Opravdu ti, kteří k nám přijdou, tak projdou rámem a justičáci je zkontrolují.“

I1: „Nevím, jestli jsem taková naivka, ale díky justiční stráži se cítím bezpečně.“

I2: „My jako středisko PMS Jihlava jsme jedno z nejlépe zabezpečených středisek v republice. Máme justiční stráž, která kontroluje každého člověka, který vejde do budovy.“

Minimální

Nespornou nevýhodou střediska Pelhřimov je, že sídlí v budově s volným přístupem osob. Nezabezpečené středisko představuje pro pracovníky PMS vysoké riziko. Jeho bezpečnost je tedy velice nízká až žádná, což je velice znepokojujícím faktem vzhledem k okolnostem, kdy tuto službu navštěvují často i nebezpeční klienti, jak bylo již zmíněno výše. Nezabezpečenou osobní ochranu dokládá výpověď informanta I9:

I9: *„Máme tu nevýhodu, že sídlíme v budově úřadu práce, tak tu žádná ostraha není a dostane se sem každý klient a s čímkoli. Je hloupý, když klient může kdykoli rozrazit k nám dveře a už tu prostě je a klidně i s nějakým nožem, když by to měl v úmyslu. My bychom byly bezradné, tak tady mám aspoň lak na vlasy.“*

Řešení pro zlepšení situace týkající se personální bezpečnosti pracovníků PMS by se mohlo spatřovat ve výroku informantů:

I4: *„Ideální by bylo, kdybychom seděli za justiční stráží, která by klienta prvně prošacovala.“*

I5: *„Nejlepším řešením by bylo, kdyby nás umístili do budovy justičního orgánu.“*

Shrnutí interpretace DC 7

Bezpečnost pracovníků PMS je nezanedbatelným jevem, neboť při výkonu činnosti se setkávají s nebezpečnými klienty, kteří jsou obviněni z trestné činnosti, anebo již za trestný čin byli odsouzeni. optimálním účinným řešením pro zajištění bezpečnosti pracovníků na střediscích PMS by měla být snaha umístit tuto justiční složku do budov, v nichž sídlí orgány činné v trestním řízení.

6 Shrnutí výzkumné části

Na základě předchozí analýzy rozhovorů je možné na tomto místě odpovědět na jednotlivé výzkumné otázky včetně hlavní výzkumné otázky. Ve výzkumné části byly rozebrány dílčí cíle, na které se vážou tazatelské otázky.

DC 1 se zabýval zjištěním know-how primárního kontaktu. První výzkumná otázka zkoumala průběh jednání s klientem, kdy vstoupil do kanceláře poprvé. Z výzkumného šetření vyplynuly tři aspekty primárního kontaktu, které byly zakódovány do následujících podob: „*informační entrée*“, „*mapování klienta*“ a „*humanitní přístup*“. V tomto případě oslovení informanti dokážou být empatictí, dokážou se vcítit do role klientů, kteří přicházejí do této instituce převážně ne z vlastní vůle, čímž se stávají nedobrovolnými klienty. Tedy takovými, jež si službu sami nevyhledají, ale je jim přiřazena rozsudkem. Někteří informanti naopak více kladou důraz na významnost direktivního přístupu. Druhá výzkumná otázka zkoumala další spolupráce mezi asistentem/úředníkem a klientem. Většina oslovených informantů zodpověděla, že se jedná o krátkodobou spolupráci za předpokladu, že klient plní všechny své podmínky trestu.

Následující DC 2 se zabýval zjištěním metod práce s klienty. První výzkumná otázka zkoumala druhy práce s klientem, které využívají asistenti/úředníci na střediscích. Z výzkumného šetření na první otázku odhalilo tři metody sociální práce využívané v rámci spolupráce probačního pracovníka/asistenta s klientem v instituci PMS. Tyto metody jsou „*face to face*“, „*familiérní*“ a „*mikroskupina*“. Oslovení informanti PMS pracují nejen se samotným klientem, ale i s jeho rodinou, a také skupinou. Druhá výzkumná otázka se zaměřila na vedení dokumentace o klientovi. Zde byla jasná odpověď, že dokumentaci o klientovi vedou pracovníci PMS v elektronické podobě, kdy je zajištěna ochrana GDPR.

DC 3 se zaměřil na diferenciaci (odlišnost) práce s cílovou skupinou. Z výzkumného šetření vyplynuly tři aspekty týkající se cílové skupiny, na kterou se pracovníci PMS při výkonu činnosti zaměřují. Jedná se o heterogenní cílovou skupinu klientů středisek PMS. Práci s cílovou skupinou z analýzy dat bylo rozděleno na dva aspekty „*s teenagery*“ a „*s dospělými*“. V tomto případě oslovení informanti mají patrný širší záběr práce s mládeží, neboť mládež představuje tzv. rizikovou skupinu. Některé výpovědi informantů se dotýkají otázky intelektu klienta, kdy musí přizpůsobit zcela jeho mentální úrovni tak, aby došlo mezi nimi k co nejefektivnější komunikaci.

DC 4 se zabýval technikami ohledně spolupráce s klientem při společných konzultacích a jak provádí sociální šetření v místě bydliště, pokud má pachatel uložen dohled. Všichni dotazovaní informanti ze všech středisek využívají k práci s klienty nejen rozhovor jako prioritní techniku, ale i jiné techniky. Lze tedy konstatovat, že oslovení informanti mají k dispozici paletu možností, jakým způsobem s klienty pracovat. Lze říct, že celý zkoumaný vzorek shledává podstatu techniky sociálního šetření hlavně ve zjištění nových okolností, rozšiřující informace týkající se klienta, jako jsou vztahy se členy rodiny. Také je kladen důraz a význam této techniky na zmapování přirozeného prostředí klienta.

Následující DC 5 se za pomoci tazatelské otázky se zaměřil na motivaci klienta ke spolupráci a naplnění cíle. Ve zkoumaném vzorku se vyskytly výpovědi informantů, které se týkaly nemožnosti motivování klientů majících uložený trest OPP. Zde informanti vypověděli, že se jedná spíše o „kontrolu“. Motivace a stimuly jsou rozděleny na dvě roviny, a to z hlediska času a z hlediska aspirací klienta. Oslovení informanti považují motivaci, jako techniku, prostřednictvím které se snaží o to, aby klienti plnili dané podmínky trestu nebo povinnosti, nadále nepáchali trestnou činnost a byli společensky přizpůsobiví. Informanti se také zmínili, že se snaží využít všechny své možnosti k dosažení motivovanosti jejich klientů.

DC 6 se zabýval percepcí (osobním vnímáním pracovníků) ohledně existence alternativních trestů. Z analýzy dat vyplynulo, že se ve výpovědích informantů objevily dva antagonistické aspekty. Tyto dva aspekty byly rozděleny do dvou hlavních kategorií, kdy první lze nazvat „*pozitivní*“ a druhou „*negativní*“. Oslovení informanti jsou zcela přesvědčeni o relevanci alternativního řešení trestních věcí zakotveného v trestním zákoně č. 140/1961 Sb., respektive v novém účinném trestním zákoně č. 40/2009 Sb. Informanti jsou přesvědčeni o významnosti existence alternativních trestů v ČR je velice důležité vzhledem k efektivitě jejich činnosti.

Závěrečný DC 7 prostřednictvím konkrétní otázky zjišťoval personální zabezpečení, bezpečnost pracovníků na střediscích. Je velice důležité, aby se pracovníci cítili bezpečně na svém pracovišti, protože se potom odvíjí jejich práce s klienty. Z výpovědí informantů vyplývá, že personální zabezpečení na středisku PMS lze rozdělit do dvou kategorií. První byla nazvaná „*minimální*“ a druhá „*maximální*“. Oslovení informanti dochází k dojmu, že bezpečnost je nezanedbatelným jevem, neboť při výkonu činnosti se setkávají

s nebezpečnými klienty, kteří jsou obviněni z trestné činnosti, anebo již za trestný čin byli odsouzeni. optimálním účinným řešením pro zajištění bezpečnosti. Informanti jsou přesvědčeni, že by bylo dobré umístit tuto justiční složku do budov, v nichž sídlí orgány činné v trestním řízení.

Souhrnným cílem hlavní výzkumné otázky bylo zjistit, jak hodnotí pracovníci probační a mediační služby v kraji Vysočina využívání metod a technik sociální práce. Práce odhalila, jaké konkrétní metody a techniky sociální práce využívají pracovníci PMS při práci s klienty. Ve výzkumné šetření se ukázalo, že pracovníci PMS hodnotí metody a techniky velmi kladně. Ukázalo se, že oslovení informanti mají názor na práci s klienty. Vědí, jak s klienty komunikovat a spolupracovat. V tomto ohledu je zřejmé a ukazuje se, že pracovníci PMS mají dostatek znalostí a informací o zkoumané oblasti. Ve výzkumné části se dokázalo stanovenou otázku neboli hlavní cíl praktické části zodpovědět.

7 Diskuse

Hlavním cílem diplomové práce bylo zjistit, jak hodnotí pracovníci PMS v kraji Vysočina využívání metod a technik sociální práce. Hlavní cíl byl zvolen kvůli podceňování a nezmapování této problematiky v rámci trestní politiky. Velice zajímavé bylo, jak ke klientům přistupují pracovníci PMS. Zároveň práce chtěla podat výklad ohledně metod a technik probační a mediační služby sociální práce z pohledu pracovníků, kteří v této sféře pracují. Práce zachycuje jejich osobní zkušenost, názory či pocity a jak sami pracovníci hodnotí využívání metod a technik v sociální práci. Bylo zapotřebí zmapovat tuto oblast, protože je velmi důležité, aby pracovníci PMS řekli sami, jak hodnotí metody a techniky při práci s klienty, zda jim to dává smysl.

Jak již práce zmiňuje, ke svému kvalitativnímu výzkumu byla využita technika polostrukturovaného rozhovoru. Je zřejmé, že tato metoda pomohla přiblížit místní situaci a zjistit podrobné informace zkoumané oblasti. Rozhovory se provedly celkem s devíti informanty. Informanti byli z řad úředníků či asistentů PMS na různých střediscích v kraji Vysočina. Nicméně se musí podotknout, že výsledky a fakta, o které se v diplomové práci opírá, se oproti jiným výzkumům mohou značně lišit, a to z důvodu odlišných respondentů a také o délce praxe. Tato výzkumná strategie formou polostrukturovaného rozhovoru se velmi osvědčila, byl prostor si s pracovníky popovídat o konkrétní oblasti podrobněji a mohlo se doptávat, pokud nebylo něco jasné. Na výzkumu by se nic neměnilo. Kdyby se měl provést opětovně, možná by se konkrétněji zabýval jedním problémem či aspektem ve střediscích probační a mediační služby.

V práci se stanovilo sedm dílčích výzkumných cílů, které byly zaměřené na výše uvedený hlavní výzkumný cíl. DC 1 se zabýval zjištěním know-how primárního kontaktu. Tento DC 1 se prolíná v teoretické části, a také v souvislosti s kapitolou 3.3, zde se dotazovalo o průběhu jednání s klientem od okamžiku, kdy přijde do kanceláře poprvé. Sama vím, že je důležité a zásadní první osobní setkání s klientem, protože osobně pracuji v sociální službě. Tímto dílčím cílem se zjistilo, že oslovení informanti dokážou být empatičtí, dokážou se vcítit do role klientů, kteří přicházejí do jejich instituce převážně ne z vlastní vůle, čímž se stávají nedobrovolnými klienty. Tedy takovými, jež si službu sami nevyhledají, ale je jim přiřazena rozsudkem. Někteří informanti naopak více kladou důraz na významnost direktivního přístupu.

DC 2 se zabýval zjištěním metod práce s klienty. Tento DC 2 se prolíná v teoretické části, a to konkrétně hlavní kapitolou 3, zde se dotazovalo o druzích práce s klientem z podrobnějšího hlediska. V sociální sféře se využívají různé konkrétní způsoby práce s klientem. Tímto dílčím cílem bylo zjištěno, že oslovení informanti PMS pracují nejen se samotným klientem, ale i s jeho rodinou, a také skupinou.

Další významný DC 4 diplomové práce se zabýval technikami ohledně spolupráce s klientem při společných konzultacích a jak provádí sociální šetření v místě bydliště, pokud má pachatel uložen dohled. Při uložení probačním dohledu pachateli trestného činu se provádí sociální šetření v místě jeho bydliště. Všichni dotazovaní informanti ze všech středisek využívají k práci s klienty nejen rozhovor jako prioritní techniku, ale i jiné techniky. Lze říct, že celý zkoumaný vzorek shledává podstatu techniky sociálního šetření hlavně ve zjištění nových okolností, rozšiřující informace týkající se klienta, jako jsou vztahy se členy rodiny. Také je kladen důraz a význam této techniky na zmapování přirozeného prostředí klienta.

V daném zkoumání na jednotlivých střediscích PMS se hledala i odpověď na otázku, jakým způsobem pracovníci motivují klienta ke spolupráci a naplnění cíle. To úzce souvisí i s cílem diplomové práce, kdy za pomoci rozhovorů, cílenými otázkami s informanty se snažilo přiblížit problematiku motivovanosti klientů. Konkrétně se jedná o motivaci, jako techniku, prostřednictvím které se pracovníci PMS snaží o to, aby klienti plnili dané podmínky trestu nebo povinnosti, nadále nepáchali trestnou činnost a byli společensky přizpůsobiví.

O tuto teorii se lze opřít také na základě provedeného výzkumu Renátou Talašovou v roce 2008. Pracovník organizace zajišťující výkon trestu OPP k motivaci dodává: *„Pokud nemají zázemí v rodině, je rodině všechno jedno, pak je dost těžké na ně zapůsobit, aby fakt něco udělali.“*

Mezi hlavní činnost patří projednávání podmínek a zajištění výkonu alternativních trestů, mezi které patří mimo jiné již zmíněný dohled zejména trest obecně prospěšných prací. Zajímavý byl osobní pohled na možnost uložení alternativního trestu. Bylo velmi zajímavé, že pracovníci při konzultacích s klientem, kdy pomocí rozhovoru klientovi vysvětlí výhody alternativního trestu v komparaci s trestem odnětí svobody. Velmi důležitým názorem je, když se klientovi vysvětlí alternativy a možnosti, např. nebudou mít záznam v rejstříku trestů, a to je pro ně velmi motivující z důvodu do budoucího

života, když si hledají práci apod.. Tuto myšlenku může doplnit provedený výzkum Renátou Talašovou v roce 2008, kdy pracovník z organizace poskytující místa pro výkon trestu OPP k motivovanosti jejich klientů prezentoval: „*Jako zásadní motivační prvek u některých odsouzených vidím v možnosti si zachovat po ukončení výkonu trestu čistý trestní rejstřík.*“ Na tomto příkladu se může vidět velký posun u pracovníků PMS, kteří vidí aspekt motivace u svých klientů, jako velmi důležitý a cenný pro jejich osobní rozvoj.

Ve výzkumné části se podařily naplnit všechny zjišťované dílčí cíle a za jejich pomoci i hlavní cíl. Na zadané téma diplomové práce se získal všestranný pohled na tuto oblast ohledně metod a technik sociální práce probační a mediační služby z pohledu pracovníků probační a mediační služby v kraji Vysočina.

V teoretické části byly rozebrány dle dostupné literatury základní pojmy této práce, jimiž je tedy pojem restorativní justice, kde se zaměřilo na její hodnoty a potřeby. Restorativní justice se zaměřuje především na potřeby a hodnoty poškozených osob. Byly vysvětleny role probační a mediační služby. Dále byla popsána mediace a její specifika v trestním řízení a role pracovníka v oblasti probace. V poslední kapitole byly zmíněny metody a techniky sociální práce vhodné k výkonu probace a mediace. Teoretická část diplomové práce pomohla dosáhnout hlubšímu porozumění v této oblasti a k lepšímu promyšlení výzkumné části. Probační a mediační služba je důležitým pomocníkem a podporovatelem, jak pro pracovníky, tak i pro klienty.

Závěr

Cílem diplomové práce bylo podat výklad ohledně metod a technik probační a mediační služby sociální práce z pohledu pracovníků, kteří v této sféře pracují. Pro práci byli vybráni pracovníci, kteří se zabývají danou problematikou v kraji Vysočina.

Teoretická část v první řadě obsahuje pojem restorativní justice, která je základním a také důležitým pojmem pro pochopení smyslu Probačních a mediačních služeb. Nezbytnou součástí tohoto tématu bylo i nastínění alternativních trestů, hodnot a potřeb, které s restorativní justicí souvisejí. Následující kapitola se zabývá rolemi PMS, jejími činnostmi a zásadami. Je zde definován pojem mediace a její příznačnost v trestním řízení. Mediací se rozumí mimosoudní řešení konfliktů, které mezi pachatelem a obětí vznikly. Cílem pracovníka je vypracovat a připravit podklady, které povedou k uložení dohledu nad odsouzeným nebo obviněným, dále analyzuje potřeby a rizika pachatele či kontroluje a sleduje jeho chování. Poslední kapitola se zaměřuje na techniky a metody sociální práce, které se vhodně využívají v trestní justici. Tato kapitola je velmi důležitá pro hlavní cíl ve výzkumné části diplomové práce.

Praktická část je rozdělena do dvou skupin, tedy na výzkumnou část a poté popis a vyložení dosažených výsledků. Je zde věnovaná pozornost kvalitativnímu výzkumu. Metoda je vybrána z důvodu, že vede k hlubšímu porozumění v rámci zkoumané společnosti. Je zaměřena na to, jak úředníci a pracovníci v probačních a mediačních službách chápou, interpretují a nahlíží na metody a techniky, které využívají při své práci s klienty. Další část popisuje a interpretuje dosažené výsledky. Tyto výsledky byly interpretovány díky dílčím cílům, které byly stanoveny na začátku výzkumné části. Pro lepší interpretaci dosažených výsledků je využita možnost schémat.

Oslovení informanti využívají direktivní či empatický přístup. Zde je vidět, že se jedná o individuální osobnost či přístup pracovníka. Většina informantů se shodla na tom, že pracují nejen se samotným klientem, ale i s jeho rodinou, a také skupinou. Informanti považují za důležitou techniku práce s klientem motivaci, prostřednictvím které se snaží o to, aby klienti plnili dané podmínky trestu nebo povinnosti, nadále nepáchali trestnou činnost a byli společensky přizpůsobiví. Všichni dotazovaní informanti ze všech středisek využívají k práci s klienty nejen rozhovor jako prioritní techniku, ale i jiné techniky. Lze říct, že celý zkoumaný vzorek shledává podstatu techniky sociálního šetření hlavně ve zjištění nových okolností týkající se klienta, jako jsou vztahy se členy rodiny.

Také je kladen důraz a význam této techniky na zmapování přirozeného prostředí klienta. Oslovení informanti sdělili, že mají k dispozici množství metod a technik, které využívají při práci s klienty.

Probační a mediační služba v kraji Vysočina již řadu let plní svoji funkci, avšak neustále se vyskytuje ve stádiu rozvoje. Je proto důležité, aby se její činnosti a aktivity i nadále specifikovaly, rozvíjely a odpovídaly oblasti z hlediska trestné činnosti, neboť zde dochází k neustálému obměňování. Zmíněnou problematikou by se také mohlo dostat do podvědomí celé veřejnosti a nastínit činnosti a proces fungování PMS.

Hlavní cíl výzkumné části byl splněn. Je zde uvedeno, jaké techniky a metody pracovníci v kraji Vysočina využívají a zároveň, že k nim mají kladný vztah. Souhrnným cílem hlavní výzkumné otázky bylo zjistit, jak pracovníci probační a mediační služby v kraji Vysočina hodnotí využívání metod a technik sociální práce. Práce odhalila, jaké konkrétní metody a techniky sociální práce využívají pracovníci PMS při práci s klienty. Ve výzkumném šetření se ukázalo, že pracovníci PMS hodnotí metody a techniky velmi kladně. Ukázalo se, že oslovení informanti mají názor na práci s klienty. Vědí, jak s klienty komunikovat a spolupracovat. V tomto ohledu je zřejmé a ukazuje se, že pracovníci PMS mají dostatek znalostí a informací o zkoumané oblasti. Diplomová práce dokázala zodpovědět na stanovenou otázku neboli hlavní cíl praktické části.

Práce je určena pro úředníky a pracovníky, kteří pracují v probační a mediační službě. Může být také určena pro jiné pracovníky sociálních služeb, kteří pracují s klienty a využívají metody a techniky ke své práci. Práce by mohla být přínosem pro ostatní kraje České republiky, které se zabývají touto problematikou. Mohou posoudit své metody a techniky s používanými metodami a technikami v kraji Vysočina, přístup pracovníků a jejich práci s klienty. Možné doporučení pro praxi lze spatřovat i v informacích, které mohou posloužit řídicím i řadovým pracovníkům jednotlivých poboček probační a mediační služby k prohloubení náhledu na svoji práci a zpětné vazbě při posuzování jejich činnosti. Přínos práce je taktéž pro laickou veřejnost, která se zajímá o probační a mediační službu. Na základě diplomové práce se otevřela zajímavá oblast, která by se mohla do budoucna zkoumat. Tou by bylo, jak konkrétně pracovníci a úředníci PMS pracují s určitými typy klientů např.: agresivní klient, plačtivý klient a laxní klient.

Seznam grafů:

Graf č. 1: Čím nejvíce upoutáme pozornost při jednání.....	41
--	----

Seznam tabulek:

Tabulka č. 1 Transformační tabulka.....	51
Tabulka č. 2 Popis informantů.....	54

Seznam schémat:

Schéma č. 1: Metody sociální práce.....	38
Schéma č. 2: Metody práce s klienty.....	60
Schéma č. 3: Diferenciace práce s cílovou skupinou.....	62
Schéma č. 4: Techniky práce.....	64
Schéma č. 5: Způsoby motivace klientů.....	67
Schéma č. 6: Aspirace klienta.....	69
Schéma č. 7: Percepce existence alternativních trestů.....	71
Schéma č. 8: Personální zabezpečení.....	74

Použité zdroje

Monografie

ANTON M. VAN KALMTHOUT. *Probation and probation services in the EU accession countries*. Nijmegen: Wolf Legal Publishers. Nizozemsko. 2003. s. 71-72. ISBN 90-5850-050-0.

BRUNK C. G.: *Restorative Justice and the Philosophical Theories of Criminal Punishment*. 2001. s. 31-56. ISBN 978-0-7914-4851-9.

BURGESS, Ann Wolbert., Cheryl. REGEHR a Albert R. ROBERTS. *Victimology: theories and applications*. 2nd ed. Boston, Mass.: Jones & Bartlett Learning, c2013. ISBN 978-1449684938.

DOUBRAVOVÁ, Dagmar, ŠTERN, Pavel. *Příručka pro probaci a mediaci*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2001. ISBN 80-902998-0-6.

GRIVNA, Tomáš. SCHEINOST, Miroslav. ZOUBKOVÁ, Ivana a kol. *Kriminologie*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 536 s. ISBN 978-80-7478-614-3.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-802-6202-196.

HOLÁ, Lenka. *Mediace v teorii a praxi*. Praha: Grada Publishing, 2011. s. 119. ISBN 978-80-247-3134-6.

JELÍNEK, Jiří. *Zákon o obětech trestných činů - komentář s judikaturou*. Vyd. 2. Praha, 2014. s. 46-50. ISBN 978-80-7502-016-1.

JOHNSTONE, G., VAN NESS, D. W. *Handbook of restorative justice*. Cullompton. Willan publishing, 2007.

KARABEC, Zdeněk: *Restorativní justice – Sborník příspěvků a dokumentů*. Praha: Institut pro Kriminologii a sociální prevenci, 2003. ISBN 80-7338-021-8.

KASANOVÁ, Anna. Sociálne zabezpečenie extrémne chudobných. In JANEBOVÁ, Radka, KAPPL, Miroslav, SMUTEK, Martin. (eds.) *Sociální práce mezi pomocí a kontrolou*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2008. ISBN 978-80-7041-118-6.

KRACÍK, Martin. Restorativní justice a její programy. In: ŠTERN, Pavel, Lenka OUŘEDNÍČKOVÁ a Dagmar DOUBRAVOVÁ. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010, s. 29-36. ISBN 978-80-7367-757-2.

KRATOCHVÍL, Vladimír. *Trestní právo hmotné*. Vyd. 2. nakladatelství C.H. Beck, 2012. s. 550-551. ISBN 978-80-7179-082-2.

KRÁLOVÁ, Jaroslava. *Speciální techniky sociální práce*. Vyd. 2. Praha. Ústav psychologického poradenství a diagnostiky. 2002. ISBN 80-86568-16-4.

KVĚTENSKÁ, Daniela. *Možnosti podpory obětí násilných trestných činů v průběhu trestního řízení*. In TAUCHE, Jaromír, SCHELLE, Karel et al. *Trestné činy proti životu a zdraví včera a dnes*. Ostrava: KEY Publishing, s. r. o, 2015. ISBN 978-80-7418-248-8.

LATA, Jan. *Účel a smysl trestu*. Praha: LexisNexis, 2007. Knihovnička LexisNexis. s. 34. ISBN 978-80- 86920-24-5.

MAREŠOVÁ, Alena et al. *Výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody – kriminologická analýza*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2016. s. 89. ISBN 978-80-7338-157-8.

MASOPUST ŠACHOVÁ, Petra. *Alternativní neznamená restorativní aneb o co restorativní justice vlastně jde?* (zaměřeno na aktuální otázky české sankční politiky). *Trestněprávní revue*. 2016, roč. 15, č. 11-61. ISSN 1213-5313.

MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2. (a)

MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, ed. *Sociální práce v praxi: specifikum různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-818-0.

MATOUŠEK, Oldřich, KŘIŠŤAN, Alois, ed. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0366-7.

MATOUŠKOVÁ, Andrea. MATOUŠEK, Oldřich. *Sociální práce s pachateli trestných činů*. In MATOUŠEK, O. a kol. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013, s. 485. ISBN 978-80-262-0366-7.

MUSIL, Libor. *Různorodost pojetí, nejasná nabídka a kontrola výkonu „sociální práce“*. In Sociální práce/ Sociálna práca, roč. 8. č. 2. 2008 s. 60–71. ISSN 1213-6204.

NELEŠOVSKÁ, Alena. *Pedagogická komunikace v teorii a praxi*. Vyd. 1. Praha. Grada. 2005. 171 s. ISBN 80-247-0738-1.

PLAMÍNEK, Jiří. *Mediace: nejúčinnější lék na konflikty*. 1. vyd. Praha: Grada, 2013, 168 s. ISBN 978-80-247-5031-6.

POTOČKOVÁ, Dana. *Nejlepší je domluvit se aneb průvodce mediačním procesem*. Vyd. 1. Praha: Alfom, 2013. s. 102. ISBN 978-80-87785-00-3.

PŘESLIČKOVÁ, Hana. GAJDOŠ, Radek. KRUTINA, Miroslav. *Obecně prospěšné práce a další instituty restorativní justice*. Praha: Český helsinský výbor, 2003. 72 s. ISBN 80-86436-14-4.

ŘEHOR, Petr. *Manažerská komunikace*. Vyd. 1. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Ekonomická fak. 2012. ISBN 978-80-7394-394-3.

STRÉMY, Tomáš. KURILOVSKÁ, Lucia. VRÁBLOVÁ, Miroslava. *Restorativní justice*. Praha: Leges. 2015. s. 50-60. s. 207. ISBN 978-80-7502-075-8.

SVOBODA, Ivo. *Úvod do studia Mediace a probace*. Vyd. 1. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. 2005. s. 118. ISBN 80-7318-261-0.

ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Vyd. 2. Praha: Leges, 2014. s. 24-26. ISBN 978-80-87576-93-9.

ŠIŠKOVÁ, Tatiana, STÖHROVÁ, Helena, *Výcvikový manuál mediace. Komplexní výcvik*. Asociace mediátorů České republiky. Díl 1. Praha 2013, s. 4.

ŠTERN, Pavel. OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka. DOUBRAVOVÁ, Dagmar. ed. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-757-2.

TOMÁŠEK, Jan. DIBLÍKOVÁ, Simona. SCHEINOST, Miroslav. *Probace jako efektivní nástroj snižování recidivy*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 2016. s. 18. ISBN 978-80-7338-163-9.

VANDUCHOVÁ, Marie. *K ukládání sankcí podle zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže*. In.: ŠPUNDOVÁ, Jitka., ed. *Problémy trestního postihu mladistvých. Sborník příspěvků k aktuálním otázkám trestního práva*. 1. vyd. Olomouc:

Univerzita Palackého v Olomouci, 2003, Sborník. Kolektiv autorů. 1. vydání, Olomouc 2003. s. 85. ISBN 80-244-0793-0.

ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. ISBN 80-902998-1-4.

ŽATECKÁ, Eva. *Postavení a úkoly probační a mediační služby*. Vyd. 1., 2007. ISBN 978-80-87071-55-7.

Zákonné normy:

Zákon č. 257 ze dne ze dne 14. července 2000 o Probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (zákon o Probační a mediační službě), ve znění pozdějších předpisů. In: Sbíрка zákonů České republiky. Praha: Ministerstvo vnitra. 2000. ISSN 1211-1244.

Zákon č. 40 ze dne 8. ledna 2009, trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů. In: Sbíрка zákonů České republiky. Praha: Ministerstvo vnitra. 2008. ISSN 1211-1244.

Zákon č. 56 ze dne 19. ledna 2017 zákon, kterým se mění zákon č. 45/2013., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění zákona č. 77/2017 sb., a další související zákony, In: Sbíрка zákonů České republiky. Praha: Ministerstvo vnitra. 2017.

Zákon č. 218 ze dne 25. července 2019, kterým se mění zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů.

Účinek zahlazení odsouzení je výslovně uveden v § 45a odst. 5 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, dále jen trestní zákon.

Metodické příručky (interní dokumenty PMS):

Interní materiál PMS ČR, 2016.

Odborné články a ostatní

BARBOŘÍK. Michal. *Trest obecně prospěšných prací – aktuální problémy a jejich řešení*. Trestní právo. 2006. č. 6. s. 4-12.

HERICH. Lukáš. *K některým ustanovením zákona o obětech trestných činů*. Trestní právo: odborný časopis pro trestní právo a obory související, 2014, roč. 18, č. 2. s. 13–17. ISSN 1211-2860

Statut Probační a mediační služby ČR ze dne 19. 12. 2007. In: *Probační a mediační služba České republiky* [online]. © pmscr.cz [cit. 14. 2. 2019]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/download/02_STATUT_PMSCR_aktual_2008.pdf

Seznam příloh

Příloha č. 1: Otázky do rozhovoru

Příloha č. 1: Otázky do rozhovoru

1. Sama vím, jak důležité a zásadní je první osobní setkání s klientem. Vyprávějte mi o průběhu jednání s klientem od okamžiku, kdy za Vámi přijde do kanceláře poprvé, prosím.

2. Po prvním kontaktu s klientem následuje jistě další práce mezi Vámi a jím. Vyprávějte mi o Vaší následné spolupráci, prosím.

3. Při práci s klientem obecně se v institucích vede dokumentace o klientech, a to různými způsoby. Prosím povězte mi o způsobech vedení dokumentace o klientovi ve vašem středisku.

4. V sociální sféře se využívají různé konkrétní způsoby práce klientem. Vyprávějte mi o druzích práce s klientem z podrobnějšího hlediska, které využíváte.

5. Víím, že při uložení probačním dohledu pachateli trestného činu se provádí sociální šetření v místě jeho bydliště. Povězte mi o tom více, prosím.

6. Mezi Vaší hlavní činností patří projednávání podmínek a zajištění výkonu alternativních trestů, mezi které patří mimo již zmíněný dohled zejména trest obecně prospěšných prací. Prosím vyprávějte mi o Vašem osobním pohledu na možnost uložení alternativního trestu.

7. Každá věková skupina má svá specifika z pohledu jejího chování. Vyprávějte mi o diferenciaci postupů práce s věkovými skupinami klientů, s nimiž pracujete, v zásadních věcech při výkonu Vaší práce s nimi.

8. Jeden z cílů PMS spočívá v úspěšné integraci pachatele do života bez dalšího porušování zákonů. Pro splnění tohoto cíle je důležité, aby pachatelé byli motivováni. Prosím povězte mi, jakým způsobem Vy svého klienta motivujete k naplnění tohoto cíle.

9. Nyní bych přešla k další možné činnosti, která vyplývá z názvu vaší instituce, čímž je mediace. Víím, že mediaci provádíte jako úkon mimosoudního řešení sporů mezi pachatelem a poškozeným. Popište mi tuto „techniku“, v rámci Vaší realizace, prosím.

10. Vaše práce ve středisku obnáší každodenní setkávání s klienty různého typu (např. asociální chování). Z tohoto hlediska se domnívám, že je velmi důležitá Vaše osobní ochrana zdraví a bezpečnost ve Vašem středisku. Povězte mi o zajištění bezpečnosti pracovníků na středisku, prosím.

Demografické otázky:

11. Jak dlouho pracujete v tomto oboru?

12. Jak dlouho pracujete na tomto konkrétním středisku?

13. Jakého jste pohlaví?

14. Kolik je Vám let?

15. Jaké máte vzdělání, odbornost pro výkon této práce?